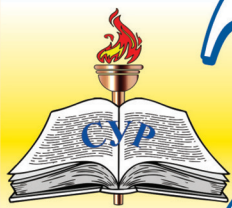

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 370, квітень, 2025

*Щасливих
Великодніх
Свят!*

*І ружому навчаєтесь,
Щі свого не цураєтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Великодній тиждень –
шлях від слави до жертвності*
- ❖ *Улас Самчук: з Карпатською Україною в серці*
- ❖ *«Слово о Полку Ігоревім» – героїчна поема
української культури*
- ❖ *Сучасна українська драматургія
– Володимир Сердюк –*
- ❖ *Література під час війни (VI)
– «Хвороба & війна» –*
- ❖ *«Схилися, Боже, ласкою своєю»:
молитовні одкровення Миколи Корсюка*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (CIX)*
- ❖ *На допомогу вчителю:
Великодній кошик слова:
освітні практики*
- ❖ *Вовк гуцульської країни (Уривок з повісті)*
- ❖ *Маріупольська драма (Документальна драма)*
- ❖ *Мурга (Оповідання із циклу
«Дзюнькові коні»)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*

Дорогі друзі,

Великдень – це час для спілкування та роздумів про духовні цінності, це свято відродження і надії. Нехай світло Воскресіння Христового супроводжує усіх нас у нашій праці, надихаючи будувати разом більш справедливе та згуртоване суспільство.

Бажаю вам та вашим близьким здоров'я, мудрості та сповнення всіх задумів!
Щасливого Великодня!

МИКОЛА-МИРОСЛАВ ПЕТРЕЦЬКИЙ

Голова Союзу українців Румунії

Володимир АНТОФІЙЧУК

ВЕЛИКОДНІЙ ТИЖДЕНЬ – ШЛЯХ ВІД СЛАВИ ДО ЖЕРТОВНОСТІ

Великодній тиждень у християнській традиції – це не просто календарний ланцюг подій, що веде до Пасхи. Це священний час граничної напруги, коли людство і вічність сходяться на межі в одній особі – в Ісусі Христі, який добровільно йде на хрест. Це драматична кульмінація спасенної історії, в якій усе – від тріумфального входу до Єрусалима до тиші Гробу й трепету Воскресіння – постає як суцільний жест Божої любові, явлений у часі, в історії, у плоті.

У ці дні виявляється справжня суть християнства, розкривається не система ритуалів, не набір моральних заповідей, а шлях – шлях, який веде крізь біль до благодаті, крізь самозречення до слави, крізь смерть – до життя. Це дорога Ісуса Христа, але в ній – образ дороги кожного з нас.

Історично Великодній тиждень охоплює останні дні земного життя Ісуса Христа: урочистий Вхід до Єрусалима (Вербну неділю), Тайну вечерю, моління у Гетсиманському саду, зраду Юди, суд у преторії, Голгофу, хрест і смерть, покладення до гробу, очікування Великої Суботи – і, зреш-

тою, світанок Життя, що переміг смерть. Але цей шлях – це і зовнішня хроніка подій, і, головне, внутрішній шлях душі, яка стоїть перед таїнством спасіння, перед тайною страждання і тайною любові.

Вербна неділя виводить на сцену людське захоплення, надію, очікування Месії. Але вже за кілька днів цей самий натовп вигукуватиме: «Розіпни!». Така парадоксальна і болісна двоїстість натовпу – дзеркало душі, в якій спалахує віра і погасає, де любов змінюється страхом, а захоплення – гнівом. Людська мінливість, слабкість, зрадливість стає тлом, на якому ще ясніше сяє вірність Ісуса Христа.

Страшна п'ятниця – вершина болю. Тут зосереджено все: фізичні страждання, внутрішня самотність, зрада, приниження, смерть. Але це не кінець. Це – початок. Бо саме в момент смерті відкривається нова реальність – «завіса храму роздерлася», і все, що здавалося непроникним між Богом і людиною, раптом зникає.

(Продовження на 4 с.)

ВЕЛИКОДНІЙ ТИЖДЕНЬ – ШЛЯХ ВІД СЛАВИ ДО ЖЕРТОВНОСТІ

(Продовження з 3 с.)

Тиша Великої Суботи – це тиша очікування. Це міжчасся, в якому смерть ще триває, але вже зламана. Воскресіння ще не явлене, але вже обіцяне. У цій тиші визріває віра.

І тоді – Воскресіння. У ранковому світлі – перемога Життя над смертю, народження нового світу, нового творіння. Христос виходить із гробу не як привид минулого, а як початок нового буття. Тому й слова ангела біля порожнього гробу – не лише до жінок-мироносиць. Вони – до всіх поколінь: «Чого шукаєте Живого між мертвими?».

Великодній тиждень – це і літургія часу, і драматургія спасіння. Він переживається не тільки церковно, а екзистенційно: особисто, глибоко, інтимно. Ці євангельські події – то життєва дорога кожного, хто вірує, хто сумнівається, хто шукає істини. Бо Христос і нині входить у наші міста й села, і нині сходить на наші Голгофи, і нині воскресає – не в теорії, а в серцях тих, хто відкривається до Його світла.

Перед нами – шлях, яким пройшов Спаситель. Це шлях, що змінює людську історію і саму природу людського серця. Він починається у світлі Вербної неділі, проходить крізь глибини зради, страждання і смерті, і сягає апогею – Воскресіння, що дарує надію світові.

Цей цикл – спроба вчитатися в драму останніх днів Христа як у вічну літературно-богословську притчу про істину, вірність, жертву, любов і перемогу. Ми намагаємося побачити глибинну символіку, трагізм і велич кожного дня Страсного тижня.

Від першого тріумфального входу в Єрусалим – до порожнього гробу й ангельського «Він воскрес!» – простягається дорога, що вчить і очищає. Ісус входить у серце міста, яке Його не приймає; вечереє востаннє зі Своїми учнями, знаючи, що буде зраджений; молиться в агонії, але не відступає від волі Отця; віддається в руки натовпу, як Агнець на заклання, – і прощає, і молиться, і воскресає.

Спробуймо побачити події Великоднього тижня крізь призму людського болю й надії, крізь внутрішній досвід віри. Це роздуми про натовп, що змінює благально-молитовне «Осанна!» на вимогливо-жорстокосерде «Розіпни!», про Тайну вечерю як акт жертвовної любові, про суд і страту як граничну межу людської зради й Божої вірності. І, врешті, про Воскресіння – не як про чудо минулого, а як про джерело світла, що досі не згасло.

Усі тексти, що входять до цього циклу, пов'язані не тільки євангельською логікою днів, а й внутрішньою драматургією шляху – від слави до ганьби, від болю до тріумфу, від смерті до життя. Ми йдемо за Христом, і крок за кроком наближаємося до тайни, яка ніколи не вичерпається словами: Бог, який став людиною, помер – і воскрес.

Хай ці розповіді стануть науково-духовним прочитанням святого часу і спонукою до роздуму, молитви, переосмислення. І, найголовніше, – до вдячного здивування – що

воскресіння можливе. І що світло – сильніше за темряву. Адже кожен день Великоднього тижня – це духовне відкриття. Вслухаючись у слова святого Євангелія, заглиблюючись у внутрішню логіку кожної події, спробуймо пройти цей шлях разом із Христом – не як спостерігачі, а як учасники. Бо Христос пройшов цей шлях для кожного з нас.

1. «Осанна!» – «Розіпни!» (Вербна неділя: парадокс очікування та нерозуміння).

Єрусалим був готовий до свята. Весна в Палестині – це не лише буяння природи, а передусім особливий ритм духовного життя. Свято Пасхи наближалось – і паломники з усієї Юдеї, Галілеї, з діаспори, з усього розсіяння збиралися у Святе Місто, щоб у храмі згадати про вихід з рабства, про визволення з Єгипту, про те, як Ягве простягнув Свою руку й вивів народ обраний з дому неволі.

Саме в цей момент, на очах тисяч людей, до міста входить Той, про кого говорили з надією, з тривогою, з подивом: Ісус з Назарету. Не на коні, як римські намісники, не в бойових обладунках, як бунтарі. На ослі. Покірний, але з гідністю. Спокійний, але натхненний. У Його постаті зливалася сила і лагідність. Ті, хто вірив у пророцтва, відразу згадали: «Від душі радій, дочко Сіону!.. Ось до тебе йде твій Цар! Він праведний, спасаючий і лагідний, їде на ослі, – на молодому вісликуві, синові ослиці» (Зах., 9: 9). Слова пророка наповнювали все довкола.

І тоді почалося: натовп зняв гілки з дерев, розстеляв одягу під ноги, вигукував: «Осанна Сину Давидовому! Благословенний, Хто їде в ім'я Господнє!» Це була мить тріумфу. Це був царський в'їзд. Це був той день, коли надії народу, втомленого поневоленням, податками, тиском імперії, лукавством жерців, несправедливістю життя, раптом постали у плоті, у тій постаті, що в'їздила до міста без зброї, але із владою.

Та у тій самій події – зародок трагедії.

Бо месія, якого чекали, мав бути іншим. Народ хотів переможця – Ісус ішов до страти. Народ чекав на політичного визволителя – Ісус прийшов як агнець. Люди прагнули сили – він приніс любов. Вони хотіли меча – він приніс хрест. Їм потрібен був лідер, що скине ярмо цезаря, – він мовчки дозволить бичувати себе римськими батогами.

Натовп – такий вірний у неділю, буде безжальним у п'ятницю. Не тому, що всі були зрадниками. А тому, що зраджено було їхнє очікування. Месія мав бути таким, якого вони уявили. А виявився іншим. І коли з'ясувалося, що це не той цар, якого вони хотіли, вони вже не хотіли його зовсім.

Так трапляється не тільки в Єрусалимі. Це людська історія в мініатюрі. Христос і досі входить у наші душі – лагідний, беззбройний, готовий бути з нами. Ми Йому радо вигукуємо: «Осанна!», коли Він відповідає нашому уявленню, коли приносить мир, зцілення, сенс. Але варто Йому повести нас шляхом Голгофи, шляхом втрати, очи-

щення, страждання, як «осанна» стає мовчанкою або навіть відчуженням.

Вербна неділя – це день радості з гірким передчуттям. Христос входить у місто, знаючи, що Його зустрічають не таким, яким Він є, а таким, яким Його хочуть бачити. І все ж – входить. Не зупиняє ходу, не уникає хреста. Бо в цьому – Його любов: не відповідати очікуванням, а здійснити спасіння.

І ось перед нами питання: яким Месією ми чекаємо? Творцем чудес? Учителем моралі? Провідником ідеї? Чи Сином Божим, що несе хрест і веде нас за Собою?

У кожному великому драматичному сюжеті історії людства є сцена, коли натовп, який учора аплодував, сьогодні кидає каміння. Одним із найразючіших символів цієї метаморфози є останній тиждень земного життя Ісуса Христа. У Вербну неділю народ, сповнений месіанських сподівань, постає як свідок пророчого тріумфу. У п'ятницю той самий люд, що вигукував «Осанна!», уже скандує «Розіпни!». Це не просто зрада – це вияв психології юрби, в якій особистість розчиняється, а відповідальність випаровується. Юрба – це найзручніше середовище для проєкції страху, розпачу, і, зрештою, ненависті. Її лідери – книжники, фарисеї, первосвященники – спритно перетворюють релігійну ревність у політичну лютю. Маніпуляція натовпом, емоційне розгойдування, апеляція до страху перед Римом – усе це сприяє тому, що народ охоче обирає не істину, а зручність, не Світло, а безпеку, не Христа, а Варавву.

Отже, разюча зміна ставлення юрби до Ісуса є глибоко символічним свідченням вічного конфлікту між правдою і масовою ілюзією, між духовною вірністю і психологією натовпу, між тим, що люди хочуть, і тим, що їм справді потрібно. Вербна неділя – це дзеркало нашої віри. У ньому ми бачимо, як легко людська надія може перетворитися на гнів, як швидко віра може поступитися розчаруванню. Але водночас це і початок найглибшого шляху – того, який веде не до тимчасового визволення, а до вічного Життя.

2. «Остання вечеря – перша літургія» (Тайна вечеря як заповіт любові і жертви).

У вечір четверга світ ще нічого не підозрював. Єрусалим готувався до Пасхи. У домах паломників уже стояли чаші вина, пахло безквасним хлібом, згадувалися давні події – вихід з Єгипту, ніч визволення, коли кров ягняти врятувала дома Ізраїлю. І раптом – новий сенс, нове тіло, нова кров. Стара історія отримала вічне продовження.

Це була остання вечеря. Але водночас – перша. Перша Євхаристія. Перший трепетний момент, коли Бог розділив Себе між людьми. Не золото, не царство, не силу – а Себе, як хліб і вино.

Христос сідає з учнями за стіл. Не трон, не тріумф, а стіл. Бо Царство Боже починається не з підкорення, а з ламання хліба. Він благословляє чашу, благословляє хліб і вимовляє слова, які стануть центром християнського богослужіння на тисячоліття вперед: *«Це – тіло Моє... Це – кров Моя... Чиніть це на спомин про Мене»*.

Саме тут – у простоті вечері – відбувається велике таїнство нового союзу. Як колись Мойсей скропив кров'ю Завіту народ на Синайській горі, так тепер Ісус творить Новий Завіт – не на камені, а в серці. Не кров'ю ягнят, а Своєю. І не для одного народу – для всіх.

Та ця вечеря – не лише початок літургії. Вона – дзеркало внутрішнього драматизму. За спільним столом – і зрада, і вірність, і любов, і страх. Христос знає, що Його учні не зрозуміють Його до кінця. Знає, що один зрадить, інший відречеться, решта – розбіжяться. Але все ж умиває їм ноги. Як раб. Як слуга. Як Той, хто любить до кінця.

І ось найбільше одкровення: не слово, не чудо, не навіть пророцтво, а дія. Христос знімає верхню одягу, бере в руки посудину з водою, схиляється перед учнями і вмиває їм ноги. Це останній урок. Урок смирення, який більший за всі промови. *«Отже, коли Я, Господь і Учитель, помив вам ноги, то й ви повинні мити ноги один одному. Адже Я дав вам приклад, щоб і ви робили так, як Я зробив вам»* (Іван, 13: 14–15).

У цю ніч Христос не виголошує промов, не зцілює, не проганяє демонів. Він мовчить і служить. У мовчанні Його очей – безодня любові. У жесті служіння – вічне нагадування: хто хоче бути першим, хай буде останнім. Хто хоче бути великим – хай стане малим.

Тайна вечеря – це і таїнство присутності, і таїнство прощання. Христос залишає Себе у вигляді хліба й вина. Не символічно, а по-справжньому. Його тіло стане жертвою, Його кров буде пролита, але перед цим Він хоче бути з нами. У найпростішій формі, щоб кожне покоління, кожна людина, кожен грішник і праведник могли торкнутися вічного.

«Це тіло Моє... Це кров Моя...» – ці слова звучать і сьогодні. У них – серце християнства. У них – найвища жертва і найглибша близькість. Бо в Тайній вечері зібрано все: любов, прощення, посвята, відкуплення.

І коли в тій горниці над Єрусалимом Ісус дивився на Своїх учнів – на Петра, що незабаром злякається, на Юду, що вже носить у серці зраду, на Івана, що прихилився до грудей Учителя. Він бачив не лише їх. Він бачив нас. І знав, що не всі зрозуміють. Не всі приймуть. Але кожному залишив Себе.

3. «Гетсиманський сад: ніч, у якій молиться Бог» (Тамниця скорботи і тривоги перед чашею страждання).

Після Вечері – тиша. Тиша, яку вже не розітнеш словом. Місяць повзе по єрусалимському небі, вулиці спустошені, у повітрі – натягнуте чекання. Христос покидає горницю і прямує на схід – до Оливної гори, у Гетсиманський сад. Це місце Йому знайоме: тут Він часто молився. Але цієї ночі – все інакше.

Це ніч, коли Бог молиться. Це ніч, коли той, хто зцілював інших, сам просить підтримки. Христос входить у гущавину саду – не для того, щоб заховатися, а щоб стати перед обличчям Отця.

(Продовження на б с.)

ВЕЛИКОДНІЙ ТИЖДЕНЬ – ШЛЯХ ВІД СЛАВИ ДО ЖЕРТОВНОСТІ

(Продовження з 5 с.)

І починає молитву. Справжню. Не урочисту, не зразкову, а гранично людську: *«Отче Мій! Коли можливо, нехай обмине Мене ця чаша...»*.

Це не молитва слабкості. Це молитва істинного втілення. У цей момент Ісус Христос – не тільки Бог, а й Людина. Його тіло відчуває страх, Його душа – тягар всієї людської провини. Він знає, що Його чекає: зрада, самотність, бичування, розп'яття. Знає і молиться: *«Та не як Я хочу, а як Ти...»*.

Ось тут – вершина послуху. Найглибше самозречення. Тут Христос не вчить, не проповідує, не зцілює. Він тільки просить, щоб чаша страждань, якщо це можливо, минула. Але водночас, щоб звершилась воля Отця. Це подвиг внутрішньої цілісності, коли любов до світу переважає страх смерті.

Учні поруч, але вони сплять. Тричі Христос повертається до них, тричі застає їх у дрімоті. *«Чи не могли ви хоча б однієї години побути зі Мною?»* – запитує. Але розуміє: вони ще не здатні на таке. Їхня віра ще не пройшла очищення скорботою. Вони ще не знають ціни любові.

А Він знає. І приймає її.

Символ Гетсиманського саду – не лише ніч і молитва. Це місце свободи. Христос міг покинути всіх, міг сховатися, міг не прийти. Але залишився. Тут, у тиші серед дерев, вирішується доля світу. Бо якщо Христос приймає чашу – розпочинається спасіння.

«Душа Моя скорботна смертельно», – каже Він. І це не риторика. Це істина. Бо немає іншої дороги до Воскресіння, як тільки через Голгофу.

Гетсиманський сад – це також про кожного з нас. Бо кожному дається своя «чаша» – випробування, біль, втрата, тінь страху. І в кожному з нас живе Гетсиманська ніч – коли тиша, коли молитва не має слів, коли друзі сплять, а вороги вже на підході. І тоді ми чуємо голос Того, хто вже пройшов цією стежкою: *«Не як Я хочу, а як Ти...»*.

У цій молитві – свобода. Не капітуляція, а свідомий вибір. У цій ночі – світло, хоч його ще не видно. І коли Христос виходить назустріч зраднику Юді, Він не тікає, не ховається, не просить помилування. Він приймає хрест. З любові.

4. «Суд над Ісусом: ніч неправди, день ганьби» (Праведний перед неправедним, або де тиша голосніша за вигук).

Те, що відбувається після Гетсиманії, нагадує нічну виставу з наперед написаним сценарієм. Юда з'являється в супроводі натовпу, озброєного мечами й палицями, наче йдуть ловити злочинця. Але Христос не чинить спротиву, не закликає ангельські легіони. Він прийняв Юдин поцілунок – знак зради, один з найприкріших жестів у всій історії людства. Любов перетворено на інструмент підступу.

Ісуса заарештували й повели в палац первосвященника Анни, а далі – до Каяфи. Там, уночі, відбувається перший

фарс – «релігійний» суд. Уже сам час суду свідчить про його нелегітимність: за юдейським законом не можна судити вночі, тим паче у свята. Але правила, як завжди, не для тих, хто їх вигадує.

Свідки – підкуплені. Звинувачення – розпорошені. Питання – провокативні. Відповіді Ісуса – прямі, але небагатослівні. «Чи ти є Син Божий?» – запитує первосвященник. Христос відповідає: *«Ти сказав»*. І цього достатньо, щоб Його визнали винним у богохульстві. Рішення ухвалено ще до суду. Вони не шукають правди – їм потрібна жертва.

А тим часом Петро, що клявся вірністю, тричі зрікається Учителя. У дворі, біля вогню. Спочатку каже: «Не знаю Його». А відтак: «Я не з Його учнів». І зрештою: «Не знаю, про кого говорите». Той самий Петро, що ходив по воді, той самий, що бачив Преображення. Людина слабка, страх перемагає любов, але потім – сльози. Петрове розкаяння, не як у Юди, що зневірився, а як у того, хто ще буде пастирем.

З релігійного суду перейшли до світського. Судить Понтій Пилат – намісник Риму, холодний, досвідчений чиновник. Йому не потрібна ця справа. Він бачить, що Христос невинний. Але бачить і народ, який вимагає стратити Спасителя. Пилат шукає компроміс: «Ось Ісус. Ось Варрава. Одного звільню. Кого виберете?» І народ, той самий, що недавно вигукував: «Осанна!», тепер кричить: *«Розпни Його!»*

Це момент страшного прозріння: юрба – не свідок істини, а її кат. Там, де немає внутрішнього суду, немає й правди. Той самий народ, що радів Христові як Месії, тепер боїться натовпу, влади, втраченого спокою. Їм простіше розп'яти Істину, ніж прийняти її.

Пилат вмиває руки. Символічно. Але вода не змиває вини. Бо ухилення від істини – це теж зрада. Христос мовчить. Не виправдовується. Не апелює. У Його тиші більше величчя, ніж у всіх промовах світу. Він стоїть у терновому вінку – вже як Цар. І цей Цар іде на смерть не як переможений, а як Переможець. Переможець гордині, ненависті, неправди.

«І вони повели Його розп'яти...», – свідчить Євангеліє.

У цій фразі – згусток людської ганьби і Божої любові. Бо навіть тоді, коли світ виголошує свій найжорстокіший вирок, Христос іде мовчки. Бо Його слово – ще попереду.

5. «Розп'яття: перемога через страждання» (День, коли розірвалася завіса храму).

Це сталося опівдні. Аж до самої дев'ятої години темрява покрила землю. І ця темрява була не лише атмосферним явищем. Вона була знаком. Вона була болем неба, яке не витримало зневаги до того, хто прийшов у світ як Світло.

Христос ішов на Голгофу сам, несучи хрест. Із Ним був лиш Симон Киринейський. Щоправда, не із власної волі,

а з примусу. Навколо – натовп, як завжди. Хтось сміявся. Хтось дивився. Хтось плакав. І тільки жінки – залишилися з Ним до кінця. Матір, яка тримала Його немовлям, тепер бачила, як Його розпинають.

Розп'яття – найганебніша страта. Вона призначалася для злочинців. Для рабів. І тепер – для Нього. Того, хто не мав провини, не мав гріха, не мав зла. А мав лише любов, що не знайшла місця в байдужих серцях.

Його прибили до хреста. І піднесли. Як знамено ганьби, яке стало знаменом спасіння. У Ньому зібралася уся людська злість, ненависть, несправедливість, приниження. А весь тягар світу ліг на плечі того, хто не повинен був його нести. «Отче, прости їм, бо не знають, що чинять», – це перші слова розп'ятого. І ці слова – не докір, а молитва.

Навколо – зневага. Один зі злочинців насміхається: «Якщо Ти Син Божий, спаси Себе». Інший благає: «Згадай мене, Господи, коли прийдеш у Царство Твоє». І чує відповідь: «Сьогодні ж будеш зі Мною в раю». Навіть у годину смерті Христос спасає. Він не судить – Він приймає, Він не звинувачує – Він дарує надію.

І коли Він помер, завіса храму роздерлася навпіл. Те, що відділяло Бога від людей, більше не існує. Страшна смерть відкрила шлях до вічного життя. І в цьому – парадокс Віри. Через поразку – перемога. Через розп'яття – воскресіння. Через смерть – життя.

Центуріон, що стояв біля хреста, сказав: «Воистину, це був Син Божий».

Глибшого й переконливішого свідчення нема.

6. «Велика субота: день тиші, день очікування» (Мовчання гробу – як найглибша проповідь).

Між хрестом і воскресінням лежить тиша. Це тиша Великої суботи. Тиша, в якій завмирає Всесвіт, тиша, в якій Бог сходиться у саме серце людського болю. Уся історія спасіння вміщується між словами «скінчилося» і «воскрес». Але між ними – мовчання. І саме це мовчання священне.

Після крику Голгофи – німа земля. Учні розпорошилися. Надія здавалася втраченою. Христос похований. Камінь при вході в гробницю став символом остаточного прощання. Людське серце, що не витримує втрати, наповнюється тривогою. І саме тому Велика субота – це день, якого боїться душа: день, коли здається, що Бога більше нема. І що Він мовчить.

Але це мовчання – не покинутість. Це мовчання – передсвітло. Це момент, коли зерно, впавши в землю, проростає. І хоча ще нічого не видно, проте життя вже народжується зсередини. Христос, за словами апостола Петра, «зійшов у пекло» (1 Петр., 3: 18–20), щоби зруйнувати ворота темряви, щоби вивести з глибин всіх, хто чекав на спасіння. Навіть у смерті Він діє. Навіть у мовчанні Він говорить.

Велика субота – це школа віри. Коли нічого не видно, але серце не здається. Коли молитва не має відповіді, але ти молишся далі. Коли двері зачинені, але ти стоїш і чекаєш. Це день жінок-мироносиць, які, незважаючи на

страх, готують пахощі для Тіла. Це день Йосипа з Ариматеї, який просить у Пилата дозвіл на поховання. Це день тих, хто не бачить, але вірить.

У тиші Великої суботи народжується надія. Ця тиша – як глибокий вдих перед воскресінням. Вона не є порожнечою. Вона – як чисте полотно перед образом, який ось-ось з'явиться. У ній немає відчаю – лише затамоване очікування.

І ми, хто живе після Пасхи, знову щороку входимо в цю тишу. Щоби навчитися чекати. Щоби збагнути, що воскресіння приходить не завжди миттєво. Щоби побачити, що навіть у тиші Бог працює.

7. «Воскресіння Христове: світло з гробу» (Пасха як перемога, яка змінює все).

Настає перший день нового тижня. Ще темно, ще не світало, ще ранкова тиша зберігає пам'ять про тишу суботи. Жінки-мироносиці прямують до гробу, несучи пахощі. Їхні серця сповнені скорботою, руки – вірністю, кроки – любов'ю. Вони йдуть до Того, кого, як гадають, уже немає. Але саме їм, першим, відкривається найбільша з усіх таємниць: гріб порожній.

Ангел говорить: «Його нема тут. Він воскрес, як і сказав» (Мт, 28: 6). І це не просто новина – це вибух у Всесвіті. Христос переміг смерть. Він піднявся із гробу, зруйнував його печать, і тепер смерть не має влади.

Пасха – це не лише пам'ять. Це дія. Це явлення живого Христа. Воскресіння не тільки про минуле. Воно про теперішнє: «Чого ви шукаєте живого між мертвими?» – звертається ангел до мироносиць (Лк, 24: 5). Христос живе. І тому все живе. І тому все може бути змінене. Бо Воскресіння – це не лише Його перемога, це також і наша надія.

Зустріч із Воскреслим змінює серце. Учні, які боялися, ховаючись у зачинених горницях, виходять на вулиці й несуть світло. Марія Магдалина, що плакала біля гробу, стає апостолом для апостолів. Хома, який сумнівався, визнає: «Господь мій і Бог мій» (Ів, 20: 28). Петро, який тричі відрікся, тепер тричі визнає любов.

У Воскресінні відкривається найглибше таїнство християнської віри: Бог – з нами. Навіть у смерті. Бог сильніший за смерть. І той, хто воскрес, уже не вмирає. Пасха – не втеча від болю, не заперечення страждання, а їх подолання. Христос вийшов із гробу з ранами, але ці рани вже не болять, вони світяться. І це найбільша надія людства: біль можна пройти, смерть – перемогти, темряву – здолати.

Світло Великодня не затьмарюється з роками. Воно пронизує час, змінює історію, лікує душі. Воно запрошує нас не просто повірити у факт воскресіння, а жити як воскреслі. Бути носіями світла. Несучи радість, яка не минає, і мир, який не залежить від обставин.

Христос воскрес! Воистину воскрес! – ці слова відлунюють у храмах, у серцях, у небі. І в них – усе Євангеліє, уся віра, уся любов Бога до людини. У них – новий початок для кожного.

Микола ВЕГЕШ

УЛАС САМЧУК: З КАРПАТСЬКОЮ УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

(Продовження з № 369)

Варто погодитися із твердженням уже згадуваного українського історика Петра Кралюка, що керівництво ОУН радило своїм активістам «не світитися» під час перебування в Карпатській Україні. Це підтверджують розшукані автором цих рядків архівні матеріали. Михайло Колодзінський діяв у Карпатській Україні під псевдо «полковник Гузар», а згодом легендарний Роман Шухевич на Закарпатті був відомий як «поручник Щука». Виключно під псевдонімами діяли Євген Врецьона, Степан Сулятицький, Михайло Бажанський і всі інші українські націоналісти. Польські власті неодноразово зверталися до чехословацького уряду з нотами протесту, в яких вимагали вплинути на уряд Карпатської України, який на їх думку, сприяв поширенню антипольської пропаганди. Хустська влада зазвичай це заперечувала. У нотах протесту польського посла націоналісти фігурували як «українські терористи». 29 листопада 1938 року до Праги надійшла чергова нота протесту польського уряду, в якій вимагалося негайно повернути назад Костянтина Мельника, полковника Андрія Мельника, Михайла Бажазаславського, Євгена Кульчицького, Володимира Забавського і Степана Росоху. Названі особи, більшість з яких знайшли притулок у Карпатській Україні, розшукувалися польським урядом за участь у терористичному акті проти польського міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького¹². Польський посол скаржився, що «між Польщею і ЧСР не можуть бути добрі взаємовідносини, коли Підкарпатська влада дає дозвіл побуту» названим особам. Директор поліції Юрко Білей 2 січня 1939 року повідомив А. Волошина, що перелічені в нотах протесту «не зголошені у тутешнього уряду. Досі не вдалося вислідити ані, де перебувають, ані за їх діяльність»¹³.

Що стосується Уласа Самчука, то йому важко, а точніше навіть не можливо, було приховатися під псевдонімом. Аж занадто відомою особистістю він був. Володимир Бірчак під час своєї полеміки із Самчуком звертається до нього лише по імені – Улас, не називаючи прізвища, на що останній відповідає: «Не тяжко відгадати, хто той наївний письменник Улас... Він у нашому письменстві лише один – Самчук»¹⁴. Безперечно, про перебування У. Самчука в Карпатській Україні знали всі, тим більше, що свої пуб-

лікації в газеті «Нова свобода» письменник підписував власним прізвищем. Його приїзд у Карпатську Україну знайшов своє відображення на шпальтах багатьох закарпатських часописів. Василь Ґренджа-Донський зафіксував: «До Хусту прибув Улас Самчук, відомий український письменник. Зразу дав кілька відчитів»¹⁵. «У канцеляріях УНО працюють завзято і ніч і день, – читаємо в щоденнику В. Ґренджі-Донського, – ... статті фабрикують (вчитує – Авт.) український письменник Улас Самчук, якого також запрягли до чорної роботи»¹⁶. А ось ще згадки «карпатського соловейка», як називали В. Ґренджу-Донського, про автора «Волині» за 14 березня 1939 року: «Під цю пору (після боїв між карпатськими січовиками і чеським військом – Авт.) якраз із вулиці побачив мене славний український письменник Улас Самчук і загостив на наше подвір'я... Д-р Мандзюк, Улас Самчук і я підійшли до трупа нещасного хлопця (Петра Лисюка, який допомагав батькові знімати документальний фільм про Карпатську Україну – Авт.). Він лежав серед поля на моріжку під плотом загороди, від мого помешкання може на яких сто метрів. На руках шкіряні рукавиці, у світлому, весняному плащі та в високих, елегантних чоботах. Лежав обличчям до землі, з носа і рота текла йому кров. Його прошила куля у грудях»¹⁷.

З ініціативи О. Ольжича, У. Самчука, Ю. Горліса-Горського, В. Ґренджі-Донського, І. Рошка-Ірлявського, А. Патруса-Карпатського та деяких інших у Хусті було створено літературно-мистецьке товариство «Говерля». «З наміченої праці, – повідомляла «Нова свобода», – слід особливо відмітити цикл рефератів мистецького й культурно-освітнього змісту, що відбуваються систематично в Хусті, а не систематично на провінції. Перший виклад, що відбувся в Хусті, згромадив усю нашу інтелігенцію, був відчит знаного письменника Уласа Самчука на тему: «Завдання сучасної української літератури»¹⁸. З Олегом Ольжичем-Кандибою Уласа Самчука пов'язували давні дружні стосунки ще з празького періоду. Не випадково, що певний час вони мешкали в Хусті в одному будинку. Про це письменник згодом написав у змістовному нарисі про Олега Ольжича: «Ми займали з ним одну з кімнат так званого Національного дому, купленого на засоби українців Америки для потреб ОУН. Раннє, біля сьомої години, вставання, пізнє, біля першої ночі, лягання...

¹² ДАЗО. Ф. 4с/18. Оп. 1. Спр. 51. Арк. 1.

¹³ Там само. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 2.

¹⁴ Самчук У. Репортажі з Карпатської України... С. 191.

¹⁵ Твори Василя Ґренджі-Донського. Том. VIII. Щастя і горе Карпатської України: щоденник. Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1987. С. 97.

¹⁶ Там само. С. 148.

¹⁷ Там само. С. 215.

¹⁸ Нова свобода. 1938. 21 грудня.

Встаючи, ми часто для бадьорості, щось співали (він басом, я тенором) і нашою улюбленою нотою була пісня про бравурну вдову, яка «на смерть не дбає, з гостоньками гуляє». Снідали і взагалі харчувалися, або то в Січовій гостинниці, але переважно в невеличкій їдальні зі скромною назвою Січова молочарня, якою заправляла спочатку ділова паніматка Михалевич зі своєю дочкою Веронікою, а згодом перейняв її відомий автор «Холодного Яру» Юрій Горліс-Горський, у якого можна було дістати не лишень молоко, але й справжню козацьку запіканку... Безконечні засідання, наради, з'їзди, роз'їзди. Не раз, після довгих нарад на «Одинці», ми ще довго обговорюємо справи перед сном дома. Жилося, як на вулкані...»¹⁹.

Про це «життя, як на вулкані» писав і Степан Росоха: «По розписанні виборів розпочалася дійсна передвиборча кампанія на всю широчінь. УНО розбудувало по цілім краю свій апарат пропаганди. Йому до помочі стала «Карпатська Січ» своєю «Летючою Естрадою», що складалася з освітньо-політичних виховників «Січі». Ця «Летюча Естрада» вже від листопада 1938 рейдувала по всій Карпатській Україні, заїжджаючи із своїми виступами аж до найдальших закутин, неприступних навіть для звичайних возів, щоб і найменший присілок почув голос української правди! Від села до села йшли карпатські січовики, члени і не-члени «Летючої Естради» робили віча з рефератами і промовами. Вечором давали театральні вистави, які звичайно складалися: з короткого реферату, деклямацій сольових і збірних, короткої п'єси і палкої патріотичної відозви, що промовляла не лише до розуму, але також до чуття і серця національної честі»²⁰. Одним із найактивніших був Улас Самчук. Пізніше про це напишуть чимало очевидців і учасників тих подій.

Уже раніше згадуваний Андрій Жив'юк констатував, що Улас Самчук із викладами «Завдання сучасної української літератури» та «Українська національна свідомість» об'їздив усі більші осередки Карпатської України: Буштино, Копашне, Тячів, Великий Бичків, Рахів, Богдан, Ясіня, Драгово, Синевир, Волове (тепер – Міжгір'я), Севлюш (Виноградово), Королево, Білки, Лози, Іршава. План поїздки охоплював 24 села та містечка. «На Закарпатті, – написав у споминах У. Самчук, – я об'їхав з промовами цілу країну, не минувши ні одного міста, містечка і навіть більших сіл»²¹. Його активність відображена також у численних репортажах з Карпатської України, опублікованих на сторінках «Нової свободи» і «Українського слова». Хронологічно ці публікації охоплюють період від 11 грудня 1938 до 9 липня 1939 років. Перед нами вимальовується справжня панорама найвизначніших подій у Карпатській Україні (підготовка і вибори до Союму, Хуст – столиця

Карпатської України, Карпатська Січ, угорські й польські терористи на Закарпатті, акції проти призначення Прагою міністром Лева Прхали тощо). Величезний фактичний матеріал міститься в спеціальних репортажах Уласа Самчука «Пряшів – Хуст», «Дика» Січ», «Український Клондайк», «Село Буштино», «Гуцульщина», «З святочних днів Карпатської України», «Волівщина», «Хуст тривожний і Хуст святочний», «12 лютий Карпатської України», «Свалява», «Січ іде», «Генерал Курманович у Хусті», «Дні непевности», «Наростання трагічного».

Важливою подією в житті закарпатських українців були вибори до Союму Карпатської України, які відбулися 12 лютого 1939 року. Очевидець писав, що «результат недільних виборів... був так надзвичайно успішний і для українського народу та українців взагалі корисний, що заскочив своєю несподіванкою не тільки ворогів, але і приятелів Карпатської України»²². Із 92,5% населення, що взяли участь у виборах, 92,4% проголосували за УНО, яке очолював Августин Волошин. У статті «Сталося» Улас Самчук високо оцінив досягнутий результат: «Те, що мало статися – сталося. Тисячу років чекала наша земля цього прекрасного моменту. Сон багатьох поколінь нашого народу сповнився. Нашого 12-того вже ніхто, ніколи не зітре зі сторінок історії». Але в письменника не було ейфорії, а тому «ми не думаємо спочивати на лаврах. Перша перемога, не значить перемогу взагалі. Перед нами бій, і ми, всі рядовики великої армії народу, готові виступити, як один, у перші лінії туди, де чекає нас праця, відданість й самопожертва»²³. Перебуваючи тривалий час на теренах Карпатської України, Улас Самчук добре бачив проблеми, які необхідно вирішити: безробіття, низький рівень медицини, створення вищого навчального закладу тощо. Інколи бракувало простих речей. Остап Тарнавський переказав виступ Уласа Самчука у львівському клубі влітку 1941 року: «Згадуючи про недавню, свіжу ще історію Карпатської України, коли за згодою чеського уряду повинні були відбутися в Празі переговори між міністром молодшої підкарпатської держави і міністром закордонних справ Чехо-Словаччини, він розповів про проблему, яка виникла, коли треба було відвезти нашого міністра до Праги: виявилось, що в Карпатській Україні немає автомашини. Та проблеми транспорту не розв'язала й автомашина, що її прислали з Праги до Хуста. Не було шофера, який міг би сісти за кермо. Тож мусили прислати з Праги і чеського шофера. Самчук підкреслив проблему кадрів, вишколених людей усіх ділянок державного життя, бо без них не можна й думати про державу. Взяти на себе титул міністра – це ще не початок держави»²⁴.

(Далі буде)

¹⁹ Ольжич О. Вибрані твори / Упорядник О. Зінкевич; передмова Є. Сверстюка. 2-ге видання. Київ: Смолоскип, 2009. С. 416.

²⁰ Росоха С. Союм Карпатської України (в 10-ти ліття проголошення самостійності). Львів: «Меморіал», 1991. С. 35.

²¹ Жив'юк А. Названа праця. С. 14–15.

²² ДАЗО. Ф. 4с/18. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 1.

²³ Хуст – столиця Карпатської України: Історичні, мовознавчі та суспільно-політичні публікації про місто Хуст у західноукраїнській пресі 1938–1939 років / упорядкування, літературна редакція і примітки Василя Габора. Львів: ЛА «Піраміда», 2020. С. 80–81.

²⁴ Цит. за: Синюк С. Улас Самчук: ескізи до творчого портрета. Тернопіль: Богдан, 2018. С. 161–162.

Володимир АНТОФІЙЧУК

«СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ» – ГЕРОЇЧНА ПОЕМА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Цій найвидатнішій пам'ятці давньої української (руської) літератури – 840 років. Як і інші монументальні твори європейського Середньовіччя – французька «Пісня про Роланда», німецька «Пісня про Нібелунгів», іспанська «Пісня про мого Сіда», – «Слово о полку Ігоревім» належить до шедеврів світового письменства. У 1985–1986 роках ЮНЕСКО відзначило 800-річчя цієї геніальної поеми, що вирізняється винятковим патріотизмом, високим художнім рівнем, глибоким моральним змістом і тісним зв'язком з народнопоетичною творчістю. Це текст, у якому поєднуються героїзм і смуток, хоробрість і молитва, поразка і надія.

В основі «Слова о полку Ігоревім» – історичні події, засвідчені Київським літописом. 23 квітня 1185 року новгород-сіверський князь Ігор Святославич із невеликим загоном вирушив у похід проти половців – небезпечного й підступного ворога руських земель. 1 травня, коли військо Ігоря переправилося через Сіверський Донець, сталося сонячне затемнення, що сприйнялось як тривожне знамення. Дехто радив Ігореві припинити похід, та князь, обравши шлях честі, повів своє військо далі.

10 травня русичі розбили половецьке військо, здобувши перемогу й багаті трофеї. Проте вже наступного дня вони опинилися в облозі. Битва тривала дві доби і врешті завершилася нищівною поразкою Ігорєвого війська. Поранений князь потрапив у полон. Ці трагічні події і лягли в основу «Слова о полку Ігоревім», проте невідомий автор підніс їх до рівня символічної притчі про долю Русі, відповідальність влади й національну єдність.

У просторі давньоукраїнської літератури не знайти твору, подібного до «Слова о полку Ігоревім» – поетичного й духовного шедеву, народженого на зламі епох, у час, коли меч уже не тільки захищав землю, а й ставав символом трагедії її княжих чвар. Це справді літопис битви, але, що найважливіше, – це глибока медитація про природу влади, любов до Батьківщини, єдність і розбрат, про історичну долю Руської держави, піднесеної до рівня епічного міфу.

Народившись наприкінці XII століття, коли політична мозаїка могутньої Київської Русі руйнувала єдність народу, «Слово о полку Ігоревім» стало літературним камертоном доби, голосом, що прагнув пробудити у князів почуття відповідальності за землю, якою вони володіли не заради власної слави, а з волі Божої. Це твір, у якому герой – не лише Ігор Святославич, а й уся Русь, що живе, уболіває, страждає і мріє про державну гармонію.

Князь Ігор Святославич у силу зовнішніх і внутрішніх політичних обставин опинився між двома берегами – між героїзмом і трагічним вибором. Він зображений у «Слові» не як ідеальний герой, а як живий, хоч і суперечливий, однак шляхетний володар. Його рішучість піти у похід попри небезпеку з боку сильного ворога й зловісні природні прикмети – жест честі, а водночас і приклад трагічного непо-

слуху. Він прагне відстояти славу свого роду, але втрачає військо. Він порушує міжкнязівську угоду й тим самим пробуджує сили зла, які затьмарюють небеса над Руссю. Проте в поразці він не падає. Його втеча з полону – символ перемоги руського духу над обставинами, а повернення – відчуття надії на відновлення національної єдності.

Особливе місце в поемі посідає образ Ярославни – голос жіночого болю, втілений у поетичному монолозі, що вивершує «Слово о полку Ігоревім» до рівня емоційної драми. Її плач-молитва на оборонній стіні в Путивлі – не тільки лемент дружини, а голос самої Русі, що благає милосердя, очікує повернення свого захисника. Ярославна звертається до стихій, до вітру, до сонця, до Дніпра – вона розмовляє з Природою, і Природа стає мовою її молитви. Це голос не слабкості, а гідності. В її словах – вірність, віра, любов, біль, жертовність. Це найвища точка духовного виміру твору.

Ярославна розширює тематичні обрії поеми – від лицарської боротьби до глибини особистої трагедії, вона вводить у структуру епосу елемент жіночої емоційності, яка очищує текст від надмірного героїчного пафосу й надає йому народної правди. Її образ як духовної опори Ігоря, символу вірності й надії, не поступається героїням античної чи середньовічної епопеї.

«Слово о полку Ігоревім» – твір глибоко політичний. За поетичним орнаментом – глибинний аналіз історичної дійсності. Автор засуджує міжусобні війни, роз'єднаність князів, егоїзм можновладців, що веде до ослаблення Русі. Він прямо апелює до нащадків Ярослава Мудрого, закликає їх до єдності, до порятунку землі від спільного ворога. У його заклик – національна ідея, яка випереджає свій час. Це не тільки епос про невдалий похід. Це політичний маніфест, що утверджує прадавню істину: перемогти можна лише разом. У добу, коли центробіжні сили княжої гордині роздирали державу, автор «Слова о полку Ігоревім» став голосом об'єднання. Ігор – не лише особистість, а символ відповідальності кожного князя перед Руссю. Через нього висловлено заклик до покаяння, державної мудрості й духовного зростання влади.

«Слово о полку Ігоревім» – вершина поетичної мови, що народилася ще до кодифікації художніх канонів. Автор твору – невідомий, але його перо промовляє голосом пророка, барда, літописця, філософа. Його стиль – урочистий і піднесений, глибоко образний, пронизаний численними метафорами, метоніміями, символами. Природа і людина тут невіддільні одна від одної, небо і степ дихають одночасно з людським серцем, а сонце, вітер, звірі й птахи – учасники трагедії половецького походу.

Мовні образи підносять хід історії до рівня космічного дійства. Так, сонячне затемнення, що передуює поразці Ігоря, сприймається як знак згори, як голос Неба, що застерігає. Мотив плачу, розлитий у всьому творі – від ридань Ярославни до жалю Ярослава Осмомисла й «золотого слова» Святослава – постає виразом болю і водночас літературною формою молитви, жалоби, очищення.

«Слово о полку Ігоревім» належить до всесвітньої епічної тра-

диції, але, крім того, має свою автентичну ноту. Якщо західноєвропейський епос зосереджений на честі та феодальному обов'язку, то «Слово о полку Ігоревім» виходить за межі фео-

дальної парадигми. У ньому також важливі честь і слава, та найголовніше – спільне добро, національна єдність, мудре й далекоглядне осмислення поразки.

Автор «Слова о полку Ігоревім» – геніальний поет, що оспівує хоробрість. Проте він ще й духовний стратег, філософ, пророк. Як у «Божественній комедії» Данте, у його поемі не тільки відтворюються події, а й розкривається внутрішній стан народу, що набуває ознак морального кодексу епохи. Глибина ліричних епізодів – таких, як плач Ярославни – надає творові вишуканої емоційності, що перегукується з елегіями Вергілія чи трагізмом Софокла.

Автор «Слова о полку Ігоревім» ніде не збивається на песимізм. Його пафос конструктивний, закличний до єдності якраз перед навалою нового, ще грізнішого ворога Руської землі. Він сповнений віри в те, що Русь воскресне через покаяння, через єдність, через однастайність.

У духовному сенсі «Слово о полку Ігоревім» живе далі як голос предків, як національний міф про жертвність і відповідальність перед державою та її народом. У наш час, коли знову постає питання про сутність свободи, державної незалежності й національної гідності, воно знову звучить як заповіт, промовисто нагадуючи: там, де єдині серця, там непереможний народ, а там, де честь дорожча за приватні інтереси, там відлунує не ганебна поразка, а славна перемога.

*Ілюстрації
до «Слова о полку Ігоревім»
Георгія ЯКУТОВИЧА*

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Володимир Сердюк, драматург

Наш наступний герой – Володимир Сердюк – драматург, журналіст, письменник, критик, перекладач.

Чернівецька письменниця Інґа Кейван пише: «Творчість Володимира Сердюка свідчить про вишукане, своєрідне світовідчуття, базоване на сформованих естетико-етичних принципах. Його твори – це завершені смислові картини, в яких неабияку роль відіграє рух (слова, образів – з переростанням у мотиви, події (власне, їх розгортання), думки). Звичайно, у творчості Володимира Сердюка не може бути величезної кількості прихильників, оскільки сприймання її потребує відповідної духовно-інтелектуальної підготовки. Роботи митця свідчать про постійний внутрішній рух, пізнання та осмислення пізаного. І саме через це Володимир Сердюк ніколи не буде брендом самого себе, а отже, кожен його новий творчий крок буде цікавим, несподіваним, яскравим».

Народився пан Володимир в місті Сторожинці Чернівецької області. Працював токарем на деревообробному комбінаті, служив у Радянській

Армії на Далекому Сході, артилерист, старший сержант. Працював мотористом на середніх риболовних траулерах на півночі Тихого Океану (Берінгове, Чукотське, Охотське, Японське моря). Має два дипломи про вищу освіту: Чернівецького державного університету та Київського державного інституту театрального мистецтва ім. Івана Карпенка-Карого.

Мешкає в Києві, де працював у Міністерстві освіти і науки України, та в Київському інституті журналістики.

Володимир Сердюк – журналіст, письменник (створив 3 романи: «Вороття немає», «Мистецтво вмирання», «Книга відданих», понад 100 новел та оповідань), драматург (написав 43 п'єси), театральний і кіно-критик, оглядач подій культури, перекладач з англійської та польської. Лауреат літературного конкурсу «Коронація слова»: 2001 рік – 4 місце за сценарій художнього фільму «Аналіз крові», 2005 рік – 2 місце за п'єсу «Пенсійні справи». Лауреат конкурсу «Відкрита ніч» за сценарій короткометражного фільму «Дем», 2007 рік. Нагороджений Почесними Грамотами Міністерства освіти України, Національної спілки письменників, Національної спілки журналістів, відзнакою мера Києва за досягнення у вихованні журналістських кадрів.

Ознайомитися з п'єсами Володимира Сердюка можна на сайті УкрДрамаХаб (<https://www.ukrdramahub.org.ua/volodymyr-serdyuk>).

Спеціально для журналу «Наш голос» Володимир Сердюк погодився на коротке інтерв'ю.

Костянтин Солов'єнко: Про що Ви пишете? Які основні теми Ваших п'єс?

Володимир Сердюк: Мені здається, що б я не писав – усе пишу про любов. Але я чоловік, бачу світ як чоловік, і описую життя так, і кохаю. Тому не всі, хто читає мої твори одразу розуміють, що то все про любов. А я вдячний тим, кого кохав, хто кохав мене, хто допомагав мені пережити важкі часи і рятував своєю любов'ю. Тому я завжди намагаюся вдячність до Життя і Людей висловити між рядками своїх творів.

К.С.: Чи вплинули на Вас як драматурга початок російсько-української війни у 2014 році та широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року?

В.С.: Напад російських військ розбудив у мені бійця. Багато Українців мають бойовий досвід, багато є воїнами генетично, як і в усіх інших націях – врешті, усі люди були спершу збирачами і мисливцями. Оскільки для війни я вже є застарий (так мені пояснили військові), то я вирішив воювати з дому тією зброєю, якою ще можу володіти, я активізував свою літературну діяльність. З початком війни я намагаюся писати багато, менше видумувати, а більше передавати свій досвід участі у попередніх війнах молодшим людям. Хоча вони сміються з мене, відповідаючи, ніби «війна тепер не така». Так і я сміявся з ветеранів попередніх воєн, поки був молодим, але як викопати окоп, траншею і «лисячу нору», так щоб

вона не перетворилася на могилу, живій людині може розповісти лише жива людина. Ті, хто вийшли живими з боїв, дякують мені за поради. Не знаю, може сміються з мене тихцем, але й це добре: жарти і веселі настрої допомагають воїнам, не лише вижити посеред боїв, але й перемогти. Мені ж особисто, як драматургу, дуже допомагає ініціатива World Wide Ukrainian Play Readings – проект «Всесвітні читання українських п'єс» – це глобальна ініціатива, започаткована Джоном Фрідманом після вторгнення Росії в Україну в 2022 році. Незабаром після початку війни пан Фрідман почав організовувати переклади нових творів українських драматургів, багато з яких містили розповіді про російське вторгнення з перших рук. Тепер, не маючи літературного агента і співпрацюючи в Україні лише з ProEnglish Theatre of Kyiv, я не боюся, що мої тексти пропадуть, – я пишу нові п'єси й одразу ж їх передаю фахівцям з WWUPR, під егідою яких відбуваються сценічні читання п'єс по всьому світові.

К.С.: *Якби Вам хтось подарував театр і практично будь-які гроші на постановки. Які п'єси там гралися б?*

В.С.: П'єси абсурду. Вони найважливіші серед інших. По-перше, тому що не прив'язані до якихось конкретних часів, політичних устроїв і дат. По-друге, тому що життя є, по суті абсурдним, до цього людям треба звикати. Я сам до тридцяти років вважав ніби в житті є справедливість, поступовість і обов'язковий розвиток, а також нагородження тих, хто жив за правилами. Це не так. Життя, то хаос, і люди повинні готуватися до існування посеред хаосу, бо цей принцип життя ніколи не зміниться – усі ми живемо посеред хаосу, намагаючись зберегти свою цілісність і захистити від втрат своїх близьких. У п'єсах абсурду існують такі нотки, які не дозволяють нам впасти у відчай. Це не наші смішки, не іронія, а якесь спокійне ставлення до того, що все і завжди довкола відбуватиметься «неправильно» але «правильність» отого усього «неправильного» часто стає зрозумілою, кому як, кому через декілька десятиліть, а кому й через пів віку. У свій час мене молодого просто запалила п'єса родоначальника театру абсурду Ежена Йонеско «Голомоза співачка».

К.С.: *Уявіть, що з усіх Ваших п'єс тільки три будуть ставити в різних країнах через 100 років. Яким зі своїх п'єс Ви б побажали такої долі?*

В.С.: «Розібрати М. на зачастини», «Пенсійні справи», «Дайте дітям увійти», хоча сцену бачила

лише одна з них, остання у списку, а інших, мені здається, просто ще не зрозуміли сучасні режисери, та й навряд чи зрозуміють. Тому дякую Вам за це запитання, воно є мудрим.

К.С.: *Що для Вас театр? Або «Чим є для Вас театр?»*

В.С.: Театр, як і в давні часи, є школою несистематизованих знань. Глядачі театральних вистав виносять більше знань і розуміння життєвих принципів, аніж слухачі наукових лекцій. Постійні реформи системи освіти ясно демонструють розгубленість сучасних людей перед наукою, а девальвація дипломів про вищу освіту (яка не додає розуму) викликає відчай. З такими ж проблемами стикалися і давні люди. Тому вони й придумали театр – швидкий, дієвий, доступний і ефективний «університет для народу».

К.С.: *Як Вам, обдарованому драматургу, живеться в матеріальному сенсі? Вибачте, якщо запитання надто інтимне. І, звичайно, можете не відповідати на нього.*

В.С.: Я вже пенсіонер зі стажем, тому це запитання ніби й не стосується лише мене, а відповідаючи на нього, я зможу відповісти за всіх пенсіонерів: пенсії вистачає лише на їжу, та й то скромну, впродовж місяця. Гроші з пенсії часто закінчуються за три-чотири дні до отримання наступної. Тому, хто-хто, а пенсіонери вимушено дотримуються здорового способу життя. Щасливий з них той, хто живе в родині.

К.С.: *Ви автор сорока трьох п'єс, трьох романів, більше ніж сотні оповідань. Пам'ятаю Ваш роман «Мистецтво вмирання». Діапазон художніх засобів у прозі набагато ширший ніж у скупій драматургії. Чи є у Вас спокуса залишити драматургію і назавжди перейти на прозу?*

В.С.: Найбільше мені подобаються новели, саме за обмеженість у розмірі. Я й п'єси частіше пишу на 14-20 сторінок. Режисерам цього замало, а я не вмію писати через силу «бо треба дописати до 45 сторінок». Я взагалі «неплановий» письменник: є натхнення – пишу, немає натхнення – не мучу себе. Тому й романи складаю з новел. Маю надію ще написати декілька, але не планую – сподіваюся потрібної миті почути Голос Бога.

~~~~~

У продовженні подаю уривок з п'єси «Рівень тиску, частота пульсу».

Володимир СЕРДЮК

РІВЕНЬ ТИСКУ, ЧАСТОТА ПУЛЬСУ

Дійові особи:

ВІН – непричесаний драматург;

ВОНА – дизайнерка, красуня у сонцезахисних окулярах, у коротенькій майці та спортивних штаних. Обидві кисті її рук забинтовано.

Сценографія: Київ, Україна, вітальня міської квартири, з комп'ютером, диваном і телевізором, яка одночасно слугує місцем відпочинку і місцем праці двох творчих особистостей, дизайнера та драматурга під час російської навали.

ЯВА ПЕРША

Лунає мелодія пісні Singing in the Rain. Світло в кімнаті блимає. За вікном виблискує спалах. За мить гуркоче вибух.

ВОНА. Що це?!

ВІН. Російська ракета.

ВОНА. Де це?!

ВІН. Під Броварами.

ВОНА. Звідкіля ти знаєш?!

ВІН. Дивлюся у вікно. Орієнтуюся за частинами світу.

ВОНА. Світ збожеволів...?

ВІН. Давно.

ВОНА. Двадцять четвертого лютого дві тисячі двадцять другого року?

ВІН. Ні. Ще двадцять третього лютого дві тисячі чотирнадцятого року.

ВОНА. Просто ракети тут раніше не падали...

ВІН. ...Написати про тиск?... Що за пропозиція?..

ВОНА. То на фестиваль?..

ВІН. Та ні, якесь, типу творче змагання. Хтось придумав тему: «Напишіть п'єсу на тему тиску...»

ВОНА. І що?..

ВІН. «...а ми відберемо найкращі твори, опублікуємо їх окремою збіркою, і три головних переможці отримають премії...»

ВОНА. Суми премій...?

ВІН. Не вказано.

ВОНА. Не пиши.

ВІН. Чому?

ВОНА. Не витрачай на дурниці часу.

ВІН. Але ж – це змагання...

ВОНА. Яке змагання?! З ким?!

ВІН. Не знаю. Лист із пропозицією надійшов мені особисто. Схоже, мене поважають.

ВОНА. Але ти не знаєш учасників цього, начебто, змагання?

ВІН. Ні. Не знаю.

ВОНА. ...Не знаєш суми нагороди для переможця..?

ВІН. Ні. Не знаю.

ВОНА. ...Не знаєш організаторів цього «розводу»..?

ВІН. Ні. Не знаю.

ВОНА. Хоча добре знаєш, що переможцями оголосять самих організаторів цього «змагання»...

ВІН. Ну, не обов'язково ж так примітивно..?

ВОНА. Або чоловіків і жінок організаторів цього «змагання»...

ВІН. Та... Але ж це стимулює мене...

ВОНА. Що саме тебе стимулює?

ВІН. Вони придумали тему. І ми змагатимемося...

ВОНА. З КИМ ти змагатимешся?!

ВІН. Не знаю... Але Шерстюк обов'язково щось своє туди виставить.

ВОНА. Втулить!

ВІН. Нехай і так...

ВОНА. І що тобі з того?

ВІН. Я напишу краще за нього...

ВОНА. І отримаєш першу премію?

ВІН. Отримаю...

ВОНА. Невідомо якої суми?

ВІН. Ну, обстановка в країні тепер складна, з грошима важко – дали хоча б щось, і то вже, знаєш...

ВОНА. Я не дозволю своєму чоловікові ТАК принижуватися!

ВІН. ЯК принижуватися?

ВОНА. Писати будь-що для будь-кого, та ще й безкоштовно!

ВІН. ...Але... Цікава ж тема...

ВОНА. Яка?!

ВІН. Тиск.

ВОНА. Тебе хвилює тема тиску?

ВІН. Та не дуже...

ВОНА. Ти не можеш сам придумати тему для своєї наступної п'єси?!

ВІН. Можу... Але це завжди так складно, знайти тему, придумати назву...

ВОНА. Звичайно. Ти вже вісім років нехтуєш моїм проханням написати твір на підставі біографії моєї мами!

ВІН. ...П'єса на тему тещі?..

ВОНА. Моя мама – вдова військового! Її чоловік – мій тато – був героєм! А ти писатимеш про чужий тиск?!

ВІН. Про свій тиск...

ВОНА. І з якого боку ти відчуваєш тиск: з мого боку, чи з боку моєї мами, у квартирі якої ми мешкаємо?!

ВІН. Тимчасово перебуваємо...

ВОНА. Ха!!! Немає нічого більш постійного аніж усе оце «тимчасове»!

ВІН. А от і напишу. Тиск – це моє. Хтось живе під тиском, а у мене тиск живе всередині. 147/100! ...Половину пігулки «Каптопрес», пігулка «Корвалмент», пігулка... Заждіть...

(ВІН шукає доволка.)

ВІН *(продовжує)*. ...Знайду її. Ось. Знайшов! Тобто: Еврика! І знову одразу ж забув щойно придуману назву...

ВОНА. Через мене..?

ВІН. Ні, кохана, то я сам її забув, бо ще сам собі цю тему не затвердив, не пережив її, не живився з нею.

ВОНА. З нею...?

ВІН. З темою...

(ВІН порпається у кишнях.)

ЯВА ДРУГА

Ті ж самі. У попередньому місці.

Світло блимає. За вікном виблискує спалах. Гуркоче вибух.

ВОНА. О, Боже?!

ВІН. Ні, то не Він – то ще одна російська ракета.

ВОНА. Куди вона впала?!

ВІН. Десь біля Василькова.

ВОНА. Як ти можеш у цьому бути впевнений?!

ВІН. Це на південь від нас, десь у районі Одеської траси.

ВОНА. Вони ідіоти...?

ВІН. Вони звірі.

ВОНА. Кажуть, ніби той Путін здурів?

ВІН. Навряд. А якщо так, то здуріли й усі росіяни.

ВОНА. Я боюся вибухів. Вони такі гучні...

ВІН *(порпається у кишнях)*. Помада...? Звідкіля у моїх кишнях помада?!

ВОНА. Мамцю, де я?!

ВІН. А що такого? Я ж ходок.

ВОНА. Не сміши мене. З тебе ще той ловелас.

ВІН. А! Це не помада – це помадка! Добре. По-вечеряю потім.

ВОНА. І не треба натякати, ніби я не готую вечері. Я доробляю важливі креслення!

ВІН. Та як же ж називалися оті пігулки – треті? Їх у мене три. Такий набір: «Каптопрес» – знижує тиск крові, «Корвалмент» сприяє покращенню роботи серця, ну, щоб розганяти ту кров, ви в курсі. А третя...

ВОНА. «Гліцисед»!

ВІН. Хто ж називає так таблетки! Згадуючи назву можна звалитися в інфаркт від напруги.

ВОНА. Від цього не помирають...

ВІН. Не навроч.

(ВІН ковтає пігулки. П'є воду. Заспокоюється.)

(ПАУЗА.)

ВІН. Взагалі-то, я писав іншу п'єсу. Але помітив оголошення: «Театр драматургів може стати вашим шансом на відкриття. Надішліть дві сторінки тексту, написаного саме для Театру драматургів – на презентацію ТИСК. Ви можете стати відкриттям! Чому б і не спробувати?»

ВОНА. Ви мене запитуєте? Ох! Мене шоковано. Зі мною радяться із творчих питань. Мене визнано творчою особистістю!

ВІН. Шановний театр драматургів, та чи розумієте ви, що ви є моїм першим замовником! За... А... Е... АЕ. АЕ. Тиск зростає. Я намагаюся зорієнтуватися, за скільки років...

ВОНА. «Кохана, скільки років підряд триває моя творча бездіяльність?»

ВІН. Бригадний підряд, ФОП, Акціонерне товариство, ТОВ, ДЕРЖУПР, Приватний замовник...

ВОНА. «...моя кохана, або дівчина яку би я хотів покохати, мій начальник, швейцар перед дверима ресторану, поліціант, який мене кудись вів... Та хто завгодно міг мене запалити якоюсь ідеєю, і я йшов за ними, мов оте мале теля...»

ВІН. Коли це таке було, щоби хтось звертався до мене з пропозицією?

ВОНА. Я зверталася до тебе з пропозицією!

ВІН. Щодо чого? Щоб я взяв тебе на квартиру?

ВОНА. Ну... Пропозиція ж?

ВІН. Млинець глевкий! Не піднімай мені цукор!

ВОНА. Де у тебе цукор? Я третій день підряд п'ю твою каву без цукру, а виявляється, насправді – цукор ти маєш?!

ВІН. Повно цукру у «Вермуті».

ВОНА. Що таке «Вермут»?

ВІН. Оте, що ти п'єш!

ВОНА. Це «Мартіні».

ВІН. ...Нехай...

(Він сідає у позу «лотоса», виставляє пальці перед собою, намагаючись заспокоїтися.)

(Продовження на 16 с.)

РІВЕНЬ ТИСКУ, ЧАСТОТА ПУЛЬСУ

(Продовження з 15 с.)

ВОНА. Мартіні.

ВІН. Добре. Я мартин – а ти чайка. ТИСК!!!

ВОНА. Що «тиск»?

ВІН. Його треба збити.

ВОНА. Ти хіба – зенітник?

ВІН. Ні. Гіпертонік.

ВОНА. А, давай-но, ми отут усі заспокоїмося?

ВІН. Я спокійний. Я намагаюся в'їхати у цю свою нову п'єсу.

ВОНА. І я спокійна. Де твій цукор?

ВІН. Я мав на увазі тиск!!!

ЯВА ТРЕТЯ

Ті ж самі. Там же.

Світло блимає. За вікном виблискує спалах. Гуркоче вибух.

ВОНА (накривається ковдрою). Та що ж це таке?! Та російська ракета у нас влучила..?

ВІН. Ні, вона в нас не влучила.

ВОНА. Чому ти в цьому так упевнений..?

ВІН. Якби вона в нас влучила, ми б нічого не почули, і нічого б не відчули. А якщо ми чуємо вибух, то розуміємо, що то наступна російська ракета впала на місто Київ, столицю незалежної України.

ВОНА. І куди вона влучила?!

ВІН. Схоже, у якусь будівлю біля залізничного вокзалу.

ВОНА. Ти так думаєш?!

ВІН. Я бачу крізь вікно. У тому районі щось палає.

ВОНА. Матінко Божа, коли вже це припиниться..?

ВІН. Кажуть ніби вони мають дві тисячі подібних ракет.

ВОНА. А скільки вони вже їх відстріляли?

ВІН. Не знаю. Вони ж стріляють по багатьох містах, не лише по Києву.

ВОНА. А можна щось зробити, щоб росіяни по нас не стріляли?

ВІН. Треба вчиняти на Москву міжнародний тиск. Може тоді росіяни і припинять свою війну.

ВОНА. А ти маєш зброю..?

ВІН. Ні. Я не маю зброї.

ВОНА. Ти повинен придбати собі якогось пістолета.

ВІН. Навіщо?

ВОНА. Щоб убивати росіян, коли вони прийдуть.

ВІН. Їх багато...

ВОНА. Я знаю. Але крізь наші двері увійде лише декілька молодих росіян з бажанням убивати тебе і

гвалтувати мене, і врешті теж убити. Ти повинен їх убити першим.

ВІН. Уряд не дозволяє нам володіти зброєю.

ВОНА. Чому?!

ВІН. Уряд вважає, що маючи зброю, ми вийдемо на вулиці та й повбиваємо одне одного.

ВОНА. Чому б це ми мали убивати одне одного, коли в цей час російські ракети руйнують наші міста, після них до наших міст вдираються російські танки і руйнують залишки наших будинків, а за ними приходять російські солдати, щоб убивати усіх нас?!

ВІН. Не знаю. Уряд нами керує. І він спирається на поради своїх радників.

ВОНА. А себе наш уряд захищає?

ВІН. Так. Уряд охороняють озброєні люди.

ВОНА. Тоді з нас хтось тут очевидно збожеволів.

ВІН. Хто?

ВОНА. Росіяни. Наш уряд. Їхні радники. Чи може ми з тобою..?

ВІН. Ти міркуєш логічно. Я розумію твою логіку. Отже, ми з тобою, поки що, точно не божевільні.

ВОНА. То ти придбаєш зброю?

ВІН. А ти точно хочеш, щоби я придбав собі зброю?

ВОНА. Хочу.

ВІН. Думаю, не варто на це витратити грошей.

ВОНА. Наших обмежених фінансових ресурсів.

ВІН. Я дочекаюся, поки автоматичні штурмові гвинтівки почнуть валятися на вулицях.

ВОНА. І таке тут може трапитися?..

ВІН. Може. Хоча, не гарантовано, що обов'язково трапиться.

ВОНА. І як ми тоді житимемо?

ВІН. Щоби не перечепитися об автомати на тротуарах, люди розсуватимуть їх ногами, звільняючи собі місце для проходів.

ВОНА. І ти...?

ВІН. І я підберу собі парочку, та й занесу додому.

ВОНА. І наша квартира..?

ВІН. Перетвориться на ДЗОТ.

ВОНА. Ми оборонятимемося від росіян! Ми стрілятимемо з балкона, з вікон у вітальні та з квартирки у кухні!

ВІН. Боюся, кохана, що натомість ми безвилазно сидітимемо у ванній кімнаті.

ВОНА. Тримаючи оборону?!

ВІН. Ні. Очікуючи закінчення повітряної атаки росіян.

ВОНА. Ти повинен забезпечити нашу родину зброєю! Ми поженемо їх назад до Москви!

ВІН. Кого?

ВОНА. Наших ворогів!

(ПАУЗА)

ЛІТЕРАТУРА ПІД ЧАС ВІЙНИ (VI)

ІЗ ЩОДЕННИКА РАДУ ВАНКУ «ХВОРОБА & ВІЙНА»

(Продовження з № 369)

17 березня

Росія надто мала, щоб виграти війну, каже Пол де Грауве, керівник кафедри європейської політичної економіки Лондонської школи економіки. З того, що ми бачили досі, це, ймовірно, так.

Але саме цей комплекс меншовартості росіян (невизнання того, що ти занадто малий, коли ти століттями звик вважати себе найбільшим) змушує їх руйнувати, як можуть, країну, яку вони не можуть завоювати, світ, який вони не можуть перемогти.

Світ не бачить нашої величч – тоді світ заслуговує на загибель.

У підсумку. Це російське відчуття їхнього буття. Те, яке ми бачимо в ці дні.

18 березня

Як пов'язано все хороше (*it all coheres all right*, якби сказав Поунд) – ось невеликий приклад.

1. Президент Зеленський, ще коли був актором Зеленським, тобто в 2014 році, був голосом, який озвучував Ведмедика Паддінгтона.

2. Ведмедик Паддінгтон, як зізнався його творець Майкл Бонд, був натхненний групами дітей-біженців, яких він бачив у Лондоні під час Другої світової війни. Ведмедик Паддінгтон, сказав Бонд, є самим образом біженця.

3. А Ведмедик Паддінгтон, той, хто несе у своєму серці смуток усіх біженців, той, хто протистоїть страшному російському ведмедю – і навіть здається, що у нього все більше шансів перемогти його.

І він його переможе саме тому, що він носить у своїй душі всі душі біженців.

22 березня

З репресованого Сталіна Путін став вираженням Сталінім. Ось і все.

Рамзан Кадіров опублікував відео бойових тренувань в Україні, погрожуючи киянам «особистим візитом». Однак, схоже, відео знято не в Україні, а в Чечні – і нога Рамзана Кадірова в Україні ніколи не була.

Армія боягузів, які вміють вбивати дітей і мирних жителів, але надто боягузи й недолугі, щоб ефективно боротися з воїнами. Кагебістський мафіозі,

який вбиває дітей і цивільних, щоб почуватися імператором. Імперія, яка ніколи не знала жодного дня демократії у своєму житті – де половина громадян щаслива жити у злиднях і напіврабстві, лише щоб могли сказати, що їхній шеф – імператор.

Росія – надзвичайно фальшива імперія зла, але з неймовірно реальними злочинами.

23 березня

Анагноризис. У Аристотеля це означає той момент у трагедії, коли герой усвідомлює гординю, саморуйнівну помилку, яку він скоїв, але виправляти її уже пізно: правда проривається й відновлює порядок, знищуючи персонажа, який є причиною помилки.

Якби Путін читав греків, він зрозумів би, що переживає тритижневий *анагноризис*. І що його руйнує правда, що обривається на нього. І що йому вже пізно – і рятунку немає.

Але Путін, будучи тим, ким він є (ідеальний синтез між кагебістом та мафіозі, не здатний на *анагноризис*, тому що він нездатний зрозуміти гордість і нездатний зрозуміти правду. Він до кінця віритиме, що те, що знищує його, – це змова, зговір, окультна домовленість між ворогами, мафія, більша за його власну. Путін загине з відчайдушною ненавистю бандита, який шкодує не про те, що він став причиною смерті десятків тисяч людей і розлучення кількох мільйонів, а про те, що він вважав себе верховним мафіозі, але не зумів ним стати. І він до останнього думатиме: хто це був? хто це зробив? як він не бачив цього? що міг зробити, щоб не допустити цього? І жорстоко покарає оточуючих, які повинні були допомогти йому, побачити це. І багатьох він підозрюватиме в цьому.

Це просто правда. І вона, як завжди, наведе порядок, а персонаж, який його знищив, також буде знищений. З кількох тисяч років людської трагедії ми дізналися принаймні стільки.

Анагноризис – це Володимир Путін, тривожне почуття, яке ви відчуваєте протягом останніх трьох тижнів, запитуючи себе все більш і більш люто і отруйно: «Як я міг бути таким наївним? Як я не бачив?»

Анагноризис. Правда – від якої нікуди не дітися.

(Продовження на 18 с.)

ЛІТЕРАТУРА ПІД ЧАС ВІЙНИ (VI) «ХВОРОБА & ВІЙНА»

(Продовження з 17 с.)

24 березня

Сьогодні ввечері в бібліотеці «Астра» відкриється виставка «Мирне небо над Україною», кураторів Станіслава Липовського та Олександри Мігалча, з графікою та живописом українських дітей, які включені в програму арт-терапії. Цю програму Липовський розпочав після анексії Криму в 2014 році – і на власні очі побачив, як через деякий час світло почало повертатися до дитячих картин.

Яким би легковажним не було мистецтво, воно принаймні дозволяє нам побачити це світло своїми очима. Це найбільше, що можна було зробити для людства.

25 березня

Починаються повстання російських солдатів проти своїх офіцерів.

У випадку, описаному в *The Guardian* (а я бачив таку ж інформацію і в *The Telegraph*), йдеться про полковника, якого солдати переїхали танком (одні джерела кажуть, що він загинув, а інші, від Кадірова, що йому розтрошили тільки ноги і він вижив).

27 березня

У розпал війни на станціях метро проходить Harkiv Musik Fest.

Україна – надзвичайний урок.

29 березня

Ар'є Нєєр, засновник Human Rights Watch і автор книги *The International Human Rights Movement: A*

History, також якомога чіткіше говорить про це в сьогоднішній статті в *Project Syndicate*: громадяни Росії повинні сформулювати усвідомлення відповідальності за незаконну та злочинну війну в Україні.

Таким чином, підтримуючи Путіна, вони є його співниками.

Саме про це говорить Михайло Шишкін у вчорашній статті в *The Guardian*: подібно до того, як Німеччина денацифікувала себе, побудувавши усвідомлення провини (і для цього потрібно було показати німецьким громадянам табори), Росія також повинна депутатизувати себе, побудувавши усвідомлення провини за жорстокість в Україні (і для цього необхідно, – сказав Шишкін, – показати їм зруйновані міста та трупи дітей). Це єдиний можливий шлях для Росії. Всі інші ведуть її до самоізоляції та самознищення.

31 березня

Майю Санду запросили виступити з промовою перед випускниками 2022 року Гарвардської школи державного управління Кеннеді. Про це заявив декан Дуглас Елмендорф.

Саме тоді, коли я думав, що вже не можна більше милуватися нею.

Я прочитав цими днями дві книжки, щоб краще зрозуміти, «як можна бути українцем!», перефразовуючи Монтеск'є.

Першими були оповідання Каті Петровської *Мабуть Естер* (я познайомився з Катею в Сорбонні кілька років тому, читав там з Ольгою Токарчук і Велібором Чолічем – пам'ятаю, як згадував ті паризькі дні у своєму щоденнику, але вже забув) – суміш слов'янської меланхолії та східноєвропейського гумору, ліризму та іронії, описуючи країну, яка завжди руйнується і завжди має сили відроджуватися сама. Країну, роздратовану і власним минулим, і власним майбутнім – і водночас закохана в неї. (А України стосується і вірш Баквої: «Сумна країна, повна гумору».)

Друга книга – це роман Юрія Андруховича *Московіада* – у ньому український студент, який живе в Москві, губиться в катакомбах під Кремлем і потрапляє в полон до агентів спецслужб, які створюють армії щурів. Далі відбувається такий собі булгаківський шарж, але похмурий і гротескний шарж, гумористично-саркастичний епос, в якому руйнується міф Кремля, міф Москви і міф Росії. *Good Bye, Russia!* – написане українцем – максимально відповідне духу сьогоднішнього часу.

Втома і нудота, як ніколи. Жорстко тисне бажання втекти від людства.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

КВІТЕНЬ

9 квітня

• 85 років від дня народження Вікентія Николічука (1940-2021) – публіциста, культурного діяча, голови Галацької філії СУР і її співзасновника.

16 квітня

• 92 роки від дня народження Стеліана Груї Яцентюка (1933-1996), письменника, науковця, університетського професора.

18 квітня

• 34 роки від дня народження письменниці Лариси Михаєли Трайсти (1991 р.).

20 квітня

• 82 роки від дня народження Дана Хорії Мазілу (1943-2008) – румунського літературознавця, філолога-україніста, перекладача, члена Румунської академії.

24 квітня

• 93 роки від дня народження Михайла Мачоки (1932-2018) – публіциста, культурного діяча, бывшего голови Сатумарської філії СУР, першого її засновника, старанням якого вийшла друком книга «Тарас Шевченко – Апостол Українського народу» на честь 200 років від народження поета.

1 квітня

Сьогодні українська армія звільнила 11 населених пунктів на Херсонщині. Крім звільнення, українці захопили у росіян танки Т-64 (з боекомплектom), та зенітну установку ЗУ-23 з машиною, на якій вона встановлена.

Надзвичайний український урок: свобода – це щось конкретне, те, що завойовується фізично, і за яку готові боротися мільйони людей – усі фізично, ціною свого життя.

Україна сьогодні є одним із небагатьох аргументів на користь людства.

2 квітня

Українці визволили всю Київську область; Червона армія змушена була відступити. Після неї у Бучі та Ірпіні – братські могили та трупи, залишені гнити непохованими. Жінки зґвалтовані російськими загарбниками, а потім убиті, а часом і спалені.

У Другій світовій війні Червона армія зґвалтувала понад 2 мільйони німецьких жінок. Іноді ту саму жінку ґвалтували по 60-70 чоловіків. Коли на жахи зґвалтування звернули увагу Сталіна, він сказав, що світ повинен розуміти солдатів, які, пройшовши крізь вогонь і мороз, трохи розважаються з дівчиною.

У 2017 році Путін засудив надмірну демонізацію Сталіна ворогами Росії.

Після того, як Росія зазнає поразки (а вона зазнає, завдяки українському героїзму), вона має залишатися в ізоляції. Відновлення політичних, військово-

во-економічних, будь-яких відносин має бути зумовлене програмою, подібною до тієї, яку пройшла нацистська Німеччина після Другої світової війни: визнання власної кримінальної провини та заходи демократичної реконструкції, пропорційні вині. Німеччина прийняла це – і це був її шанс перебудувати себе. Якщо Росія цього не прийме, то втратить (ймовірно, назавжди) шанс увійти в сучасність.

Відновлення будь-яких відносин, але особливо економічних, з Росією, яка не визнає власної злочинної провини, означатиме годування та вирощування того самого монстра, здатного на звірства, які ми всі бачимо сьогодні.

Той, хто годує чудовисько, стане співучасником його звірств.

Вони вбивали мирних жителів – і справляли нужду на їхні трупи. Вони ґвалтували жінок і дітей – і, вбивши та понівечивши їх, спалювали тіла.

Це бажання знищити й принизити навіть труп. Знищити й принизити як живе тіло, так і мертве тіло.

Це Зло. Неіснуюче у тваринному світі, який не принижує трупи. Це Зло, яке стало можливим лише завдяки нашому людському роду.

Якщо ми про це забудемо, якщо ми відновимо стосунки зі Злом – ми будемо його спільниками.

І, нарешті, його жертвами. Але тоді ми не матимемо морального права скаржитися.

**З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА**

Володимир АНТОФІЙЧУК

«СХИЛИСЯ, БОЖЕ, ЛАСКОЮ СВОЄЮ»: молитовні одкровення Миколи Корсюка

Микола Корсюк (30 березня 1950 – 22 листопада 2020) – поет і мислитель, прозаїк і перекладач, літературний критик і публіцист, що підніс українське слово Румунії до загальнонаціонального й загальноєвропейського звучання. Його творчий доробок – не лише частина діаспорного літературного контексту, а й вираз високої духовної місії, у якій мистець служить правді, Богові й людині. У житті – зовні суворий, але у глибинах серця – м'який, справедливий і шляхетний. У всьому – чесний, відкритий, духовно просвітлений. Таким він постає і в слові: витонченому, філігранно вивіреному, вкоріненому у філософське осмислення буття, наповненому світлою сповідальністю, що викликає глибоку довіру й пошану.

Перед нами – поет-філософ, який тонко відчував пульс часу й ритм людського серця у його щоденних життєвих клопотах, душевному спокої й високих устремліннях. При цьому він зберігав внутрішню потребу дивуватися й радіти, провіщати й співчувати, сподіватися й молитися. У його віршах примітна нестримна боротьба духу за вірність Вічному.

Остання прижиттєва збірка Миколи Корсюка «Яйце-райце» (2005) найбільше вражає молитовною поезією, що сприймається як глибоко особиста, внутрішньо пережита літургія серця, що промовляє до Бога крізь біль, каяття, сумніви й безмежну тугу за світлом. Це не просто вірші на релігійну тематику, а цілісний духовний текст, що викристалізовується у формі одухотвореної розмови з Абсолютом. Від перших рядків ми входимо у світ, де людська душа стоїть перед величчю Вічності, на межі життя й смерті, у стані душевної кризи, трансцендентного жаху, але й надії на милосердя.

Центральна ідея низки поезій-молитов Миколи Корсюка – мотив покаяння як екзистенційного жесту і як онтологічної потреби душі. Поезії «Молитва-каяття», «І вже поволі», «Я уклінно молю Тебе» – це зворушливі монологи, звернені до Бога з глибини особистого провалу. У них звучить відчай, сповнений прохання: «Ізглянься, Боже, наді мною / Із неосяжності Твої / У цю хвилину чорної знемоги, / Зневіри, розпачу та безнадії / На мене – ницого раба Твого», «Усе перенесу / Без нарікань, / В мовчазній покарі / І в твердій молитві, / Яко схимник». Автор постає перед читачем і Богом не як праведник, а як людина, що

пізнала свою межовість і ницість, але не втратила гідності, бо не втратила здатності благувати.

Поезії «І вже поволі» та «Перед дорогою» малюють картину переходу між життям і смертю, часом і вічністю. Це твори метафізичного наближення до світла і тиші, до порожнечі, у якій звучить голос Творця. Межа тут не фатум, а точка просвітлення: «І вже поволі, Господи, поволі, / Не без Твої святої волі / Я наближаюся туди, / Куди уже не перейти...», «Межа – як непроникна суть». Ці тексти мають характер духовного заповіту, у якому поет визнає свою слабкість, але не відмовляється від пошуку Бога.

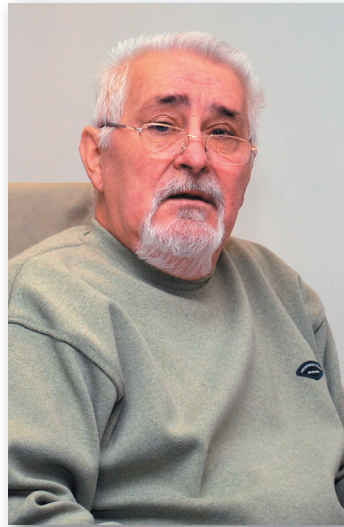
Деякі вірші-молитви усвідомлюються як акт самопожертви, як принесення своєї душі в дар Божому вогню: «Кров'ю обмию і сльозою / До Тебе увесь шлях». Тут молитва постає як дійство, що передбачає не лише слово, а й невіддільний рух, многотрудний шлях. Поет не боїться показати себе «нікчемою благородною», бо саме у визнанні своєї гріховності й безсилості виявляється внутрішня сила віри.

Микола Корсюк надає великого значення слову, його вогненній, очищувальній функції. Поезія «Схилися, відсвіте жемий...» розкриває мовну молитву і як комунікативний акт, і як спосіб онтологічного самовизначення. Поет відчуває

брак гідного слова як брак благодаті, тому благає: «Дай, Господи, слово до Слова». Мова тут значиться як форма причастя до Божого Слова, як шлях до внутрішньої Пасхи.

Поезії «Іспішу, Господи, усі слова», «Молитва» («І як що день – це Божа воля») пронизані сумною мелодією плачу – не лише за особистим, а за вселюдським. Автор плаче як пророк, як літургійний голос за світ, що втрачає здатність чути Бога. Це не песимізм, а есхатологічна туга, передчуття катастрофи, яке водночас є бажанням остаточного очищення: «Спошли / Одвічну кару, / Чорну й непобідну, / Але й збави / Душі моєї / Неподілимому звабу».

Поетичні молитви Миколи Корсюка – це високодуховні твори, у яких людське серце говорить мовою краси, провини, таємниці й душевного трепету. Це не просто молитовні вірші, а сучасні псалми, що тягнуться від землі до неба, від болю до віри, від сльози до святості. Це спроба людини знайти Бога і бути почутою. І, можливо, почутою не словом, а тишею, що ближча до Вічності.

Микола КОРСЮК

МОЛИТВА-КАЯТТЯ

Схилися, Боже, ласкою своєю
Над крихким тілом, кротою душею,
Своєю благодаттю осіни
І добру мисль у розмисли всели,
Адже спливаю, Господи, спливаю,
У пориві до обріїв згасаю
І вже не знаю, ну, не знаю,
Чи ще живу, а чи вмираю,
Душа моя по котрім краю,
Перед межею, а чи за нею?

Вже не весніють небеса,
Над обрієм всиха яса,
Не розбруньковується щедро день
У присмеркових ув очах моїх,
І голуби не квітнуть у блакиті,
Лиш музика засвіття долина
Терпка, аж полиніє в передміті,
Та вітер, що чорніє
на погаслій скрипці.
Ізглянься, Боже, наді мною
Із неосяжності Твоїї
У цю хвилину чорної знемоги,
Зневіри, розпачу та безнадії
На мене – ницого раба Твого
У суді праведнім Своїм...
Я уповатиму щодень на Тебе,
Чоло й коліна обіб'ю у каятті,
Тож обнадій невинного в провині
І підкріпи у вірі непохитній...
У цій країні без небес
Твоїх я не достойний крес, –
Я ближньому не заподівав зла,
І навіть ворогу своєму
У мить пречорної журби, –
Не знав я тої ворожби.

Життя одне, – двоїться в снах
І лунко озивається в віках, –
Бува, що хворому не допоміг,
Снаги не стало підсобить в біді,
Що бідного не наділив добром
І ласкою своєю не зігрів,
Голодного не накормив,
А спраглого не напоїв
І безнадійному не зміг поради дати,
Бо навіть сам собі не зміг...

Життя моє, мов павутина,
Готове обірватися щомить, –
Ніщо мене вже не болять,

Тож, Боже, осіни і просвіти,
Своєю милістю зціли
Душу і тіло,
Бо вже не знаю, ну, не знаю,
Чи ще живу, а чи вмираю,
Душа моя по котрім краю?
Амінь.

І ВЖЕ ПОВОЛІ

І вже поволі, Господи, поволі,
Не без Твоїєї святої волі
Я наближаюся туди,
Куди уже не перейти, –
Межа крута, непрохідна,
Хіба лиш мисль, що ізгаса,
Та добра совість, що болять
І мріє ще про небеса
У цю судебнупередміть, –
Бо радість наша не лиш тут
І благодать Твоя, і суть.
Що у житті – те у житті,
А що у тому майбутті?
Подай Твого темряві світла
Очам моїм...
Всього ще Слова не було
На погорілих на вустах моїх, –
Все, що було – те відбуло, –
Не має слово ваготи,
Ані святої повноти, –
Воно згасає в глибині,
Не народившись ще, неспізнане, –
І лиш душа, що кровоточить,
Безсильно пнеться ген туди,
Де лиш світи, і лиш світи
Та креси доброї краси буйніють,
Господи, спаси
Твоєю ласкою і благодаттю
Цю музику небесного хреста,
Що у душі моїй ячить,
І плоть гріховну
Й ложне слово,
І возложи тяжбу
Твоїї ласки і Перста Твого
На грішну душу на мою...
О мово рідна, рідна мово душі моєї,
Ярий цвіт зачах у сповитку
Й не розквіт,
Не провеснів, не заярів,
Не кинув плід в скудній душі,
Тож, Господи, щодень крихтію
Перед життям і Вічністю Твоюю,
Перед сльозою й небесами,
Що розпросторились між нами, –
Межа – як непроникна суть,

Що душу ятрить, – Господи,
Ізглянься із Своїх висот, –
Незрячий я в душі моїй...
Та все ж поволі, ну, поволі
Я наближаюся туди,
Де не перейти межу
Твоїєї вічності, о Боже!

* * *

І як нам бути і забути...
І все ж таки доволочусь
До Гори,
До підніжжя Твого, –
Кров'ю обмию і сльозою
До Тебе увесь шлях,
Зранивши лікті і коліна,
Але ж пречисту душу пронесу,
А непорочність, а чи чеснота, –
То все позірність поверхова
Без карбів та ще скарбів,
Без ознак глухого
Гріхопадіння.
Одкрий же, Боже,
Безмір Твій,
Щоб безмір свій спізнати.

* * *

Іспишу, Господи, усі слова,
Лиш би наблизитись до Тебе,
Адже без Тебе і без мене
Нема ні крихточки життя –
Над полум'ям іспалених надій,
Бо що надія, що надія,
Коли над нами вітер віє?

* * *

І вище, вище нашу низь
Понад Твоюю, Господи, горою
Сам поклади Твоюю благодаттю...
Яка ріка пливе отам,
Що розділяє нас з Тобою?
А ми ізжилися, здавалось,
У вірі й сйяності Твоїй,
Що будеш, Боже, ясноправ.
А та ріка нас заливає
І вже щедротно захлинає,
Хоч невідома нам вона.
Лиш Тебе, о Господи, Тебе
Прошу в молитві моїй скромній,
Коли натопчу на мою сльозу,
Перед Тобою я скажу, –
Негідний я життя оцього,
Отож озвуч і одухотвори
Мою мізерну душу грішну
І моє слово,
Грішне теж.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з № 369)

БУРЕМНІ 1918 – 1919 РОКИ... ПОЧАТОК АКТИВНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Августин Волошин – визначний культурно-освітній діяч Закарпаття кінця XIX і перших чотирьох десятиліть XX ст. – належав до впливових політиків краю, який протягом усього міжвоєнного періоду дотримувався прочехословацької орієнтації і, зокрема, з великою повагою ставився до першого президента Чехословацької республіки Томаша-Гаррига Масарика. Саме політична діяльність А. Волошина викликає найбільше дискусій серед дослідників. Утім, хоча й можна певною мірою погодитись, наприклад, із твердженням О. Мишанича й П. Чучки, що А. Волошин «чистою політикою займався мало»¹, однак, хай там що, але він був причетний до всіх головних політичних подій в історії Закарпаття починаючи з 1918 р., а з жовтня 1938 р. по березень 1939 р. був провідним політичним і державним діячем краю під час розбудови Карпатської Української держави.

Ще задовго до розвалу монархії Габсбургів, у 1915 р., як згадував Августин Штефан, він за дорученням А. Волошина поїхав до Відня й мав розмови з відомими українськими політичними діячами Є. Петрушевичем, К. Трильовським, Л. Бачинським, С. Смаль-Стоцьким. У своїх спогадах А. Штефан так передав розмову з К. Трильовським: «Ми хочемо обнови́ти Галицько-Волинську державу під назвою Західно-Українська Республіка. До неї мають належати Галичина, Волинь, Буковина та Угорська Україна.

– А що з Києвом?

– Само собою, ми хочемо з'єднання всіх українських земель, до матері, до Київської Русі в одну державу. Але в Київській Україні ситуація є непевна, і тому злуку треба відсунути на пізніше.

– Не думаю, що в Мараморші будуть любити Україну без Києва.

– Соборну Україну проголосимо, коли на те прийде час. А Ви в Угорській Україні говорите про Соборну країну, тобто відразу про Київ...»².

Цей факт ми навели лише для того, щоби підтвердити тезу про контакти між політичними діячами краю й України по той бік Карпат із метою об'єднання

всіх українських земель ще задовго до 1918–1919 рр. Робимо це ще з однієї причини: окремі вчені без відповідних пояснень твердять про раптову зміну орієнтації А. Волошина з 1919 р. Як видно, він уже в 1915 р., ще до розпаду Австро-Угорської монархії, дотримувався орієнтації на Україну. Про це свідчить, опосередковано, і те, що коли 21 січня 1919 р. в Хусті відбулися Всенародні збори угорських русинів, на яких було прийнято рішення про возз'єднання краю з Україною, газета «Руська Краина», головним редактором якої тоді був Августин Волошин, детально описала роботу цього історичного за своїм значенням конгресу³.

Інша справа, що коли 6 листопада 1918 р. в Ужгороді була створена так звана «Рада угорських русинів», головою якої був обраний О. Сабов, а секретарем – А. Волошин, вона дійсно, під впливом широкої пропагандистської кампанії, розгорнутої угорським урядом М. Каройі з метою збереження цілісності Угорщини (проект міністра з національних питань О. Ясі про право всіх неугорських народів на самовизначення), ухвалила рішення про цілісність Угорщини і програму розвитку Закарпаття в її складі «із забезпеченням прав нашого угрорусского народа»⁴.

Водночас Августин Волошин у низці своїх праць досить детально й аргументовано пояснив зроблений ним і його соратниками політичний вибір щодо подальшої долі Закарпаття. Зокрема, у своїх «Споминах» А. Волошин пише, що політична ситуація восени 1918 р. була незрозумілою, і все «зависіло от міжнародної обстановки». Він не відкинув і той факт, що члени Ужгородської ради поклали певні надії на демократичний уряд Угорщини, який очолив М. Каройі. «І почалися переговори з мадярським правительством, – писав А. Волошин, – котрі і довели до того, що Центр. Угорська Рада в Будапешті признала право русинів ко автономії, а після будапештського зібрання русинів подержаного під предсідальством о. Євм. Сабова дня 19 децембра 1918 р. видан закон Х дня 24 дец. 1918 р.

Однако сей закон викликав в «Раді» остру критику, бо «Руську Країну» опреділив лиш на 4 жупи – Ужгородську, Бережанську, Угочанську і Марамороську, а Земплинських, Шариських і Спішських русинів приобіцяв міністер Ясі словакам. Крім того, консервативна мадярська печать виступила остро проти сього закону і хотяй вже малисьме на папері автономію, єднако ще і в Ужгороді школи осталися чисто мадяр-

¹ Мишанич О., Чучка П. Августин Волошин (1874–1945). *Августин Волошин. Твори*. С.11.

² Штефан А. За правду і волю: Споми́ни і дещо з історії Карпатської України. С. 62.

³ Вишнянський. Народний собор в Хусті. Руська Краина. 1919. 21 януара.

⁴ Див.: Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура. С.47.

ськими і вимоги науки руського мови визвало неприязний опір мадярської публіки, із всього того руські патріоти виділи, що якщо на місце демократичної Мадярщини вернеться назад Мадярщина графів і нямешів, автономія русинів пропаде так, як і ліберальні закони 1848 року о свободі народностей осталися лиш на папері». Ось чому, продовжував Волошин, 1 січня 1919 р. закарпатська делегація відвідала посла Чехословацької республіки в Будапешті М. Годжу «і через нього просила, щоби цілу територію Підк. Руси осадило чехословенське військо. В Ужгород зайшло військо Чехословаків дня 12 янв. 1919 року»⁵.

Отже, коли 8 травня 1919 р. в Ужгороді відбулося об'єднання Пряшівської, Ужгородської і Хустської народних рад, на основі яких виникла Центральна Руська Народна Рада (ЦНРР) в складі 200 членів (голова – А. Бескид, заступники голови – А. Волошин, М. Стрипський, М. Брацайко), на її засіданні було прийнято рішення про приєднання Закарпаття до Чехословаччини на правах автономії. До речі, виступаючи на засіданні ЦНРР, М. Брацайко недвозначно заявив, що «420 делегатів із всіх частин Карпатської України вирішили приєднати Угорську Русь до України. Цю злуку неможливо здійснити внаслідок несприятливих воєнних подій. Але це серце і душу народу не змінить»⁶. Більшість політичних діячів Закарпаття, як і весь народ, розцінювали включення краю до Чехословаччини, як позитивне, але тимчасове явище. Таким чином, тільки неможливість возз'єднання Закарпаття з Україною привела до того, що стало можливим включення його до складу щойно утвореної ЧСР.

Після того, як ЦНРР прийняла рішення про входження Закарпаття до складу ЧСР, «100 членова депутація дня 20 мая 1919 року понесла рішення общего собрания всіх руських рад до Праги і передала президенту Масарику». При цьому вітальні промови виголосили керівники делегації закарпатців А. Бескид, Г. Жаткович, А. Волошин, а також Т. Масарик, який російською мовою висловив радість у зв'язку з добровільним приєднанням Закарпаття до ЧСР і, між іншим, заявив: «Ви, русини, стільки прав будете мати, скільки виборете для себе»⁷. Згадуючи цю подію, Августин Волошин у своїх спогадах писав: «Било то собитіе не лиш історично-важное, но и широтеплое, братское! Золота Прага торжественно привитала русинов, щиро погостила, и ми з надією на лепшу будучность вернулись до дому»⁸.

Як оцінював майбутній президент Карпатської України цю подію? Даючи інтерв'ю американській газеті «День» у 1923 р., А. Волошин дав вичерпну відповідь

на питання: «Чи могла Підкарпатська Русь і Американські русини при даних обставинах зділати лучший вибір, як поєдинитися в образі автономного штата з Чехословацькою Республікою?». «Мій коротенький відповідь такий: Не могла!», – однозначно заявив А. Волошин⁹. Проаналізувавши всі можливі на той час варіанти розв'язання «закарпатської проблеми», Волошин, зокрема, зауважив: «Пристає на се (входження Закарпаття до складу ЧСР – Авт.) всі Ради прото, ібо тоді вже стало ясним, що поєдинення наших земель з западними русинами – неможливо. Географічні, економічні і культурні інтереси наші тягли нас до Чехословаччини, де наділисьмеся найти братської підпори для свободного развития наших народных сил. Дотеперішній наш поступ доказує, що мимо всіх перепон, вибір сей був для нас єдинственно добрим»¹⁰. Августин Волошин на цій позиції залишався постійно. У розмові з Вікентієм Шандором, яка відбулася в Празі у 1939 р., він відзначив: «Ми мусіли шукати якусь реальну розв'язку, притому не хотіли бути довше зв'язані з Мадярщиною, а наше з'єднання з Україною не було можливості здійснити, головну роль тоді повсюди грала військова сила, якої у нас не було. Про чехів як народ ми дуже мало знали, але в той час це був єдиний правильний вихід із положення – зв'язати нашу долю із слов'янським народом»¹¹.

Переважає більшість сучасних дослідників, як уже зазначалося, сходяться на тому, що входження Закарпаття до складу Чехословаччини в той час було оптимальним кроком, адже ця молода держава справедливо вважалася однією з найдемократичніших у Європі. Тут діяла багатопартійна система, розвивалася економіка, освіта й культура тощо. Невипадково, що А. Волошин надіслав подяку уряду Чехословаччини за турботу про закарпатців уже тоді, коли ця держава припинила своє існування – 15 березня 1939 р. «Міністр Капрас, – згадував В. Шандор, – подякував за милу увагу: згадав, що празький уряд дістав телеграму – подяку від о. д-ра Волошина. Він був зворушений телеграмою та моєю увагою і сказав: Я ніколи не сподівався, що за стільки кривд, які ми вам заподіяли, ви поставитеся до нас так шляхетно. Ваш уряд телеграмою і ви особисто зробили нам у цих скрутних годинах велику радість. Від словаків ми нічого не дістали. Прийміть від мене і чеського народу прояв найкращих побажань для Карпатської України і всього українського народу»¹².

(Далі буде)

⁵ Волошин А. Споми́ни. Августин Волошин. Твори. С. 74-75.

⁶ Цит. за: Петрецький В. Історичні особливості становлення політичної еліти Закарпаття (перша чверть ХХ століття). Ужгород, 2014. С. 39.

⁷ Цит. за: Каминський Й. Т. Г. Масарик и Подкарпатська Русь. Карпатський свѣтъ. Ужгород, 1930. Ч. 1.2. С. 780.

⁸ Волошин А. Споми́ни. Августин Волошин. Твори. С. 76.

⁹ Волошин А. Інтерв'ю газеті «День» від 1923 р. Ч. 47. Августин Волошин. Твори. С. 77.

¹⁰ Там само. С. 77-78.

¹¹ Шандор В. Споми́ни. Т. 1. Карпатська Україна. 1938-1939. С. 31.

¹² Там само. С. 359.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СІХ)

Літературознавство.

40. Дослідницькі напрямки.

27. Українсько-румунські зв'язки

періоду української класичної літератури.

Тарас Шевченко

(Продовження з № 369)

4) **Сприйняття значимості феномена Тараса Шевченка у Румунії на початку XX століття та її оприлюднювання** публікаціями „Viața românească” («Румунське життя»), „Gazeta română” («Румунська газета»), „Luceafărul” («Лучафер»), „Dimineața” («Ранок»), „Sea-ra” («Вечір»), які, посилаючись на статтю С. Єфремова «Апостол правди», намагаються охарактеризувати *геніальність* Шевченка, на основі статті А. Кониського «Чотири покарання» відзначають причетність Шевченка до українського літературного руху, розгорнутого товариством святих Кирила і Мефодія. У своїй статті «Rutenii» (1914), вміщеній у журналі «Лучафер» (м. Сібіу), Ніколае Ткачук-Албу вважає Тараса Шевченка «найбільшим поетом України», «демократом тілом і душею», «націоналістом» у позитивному значенні слова, – «борцем за національний розвиток своєї країни», «якого поезії, написані слізьми і кров'ю, є найкращим засобом агітації». Журнал «Viața românească» дуже високо оцінює твори Шевченка і, здається, вперше в румунській шевченкіані виявляє ідеологічну їх цінність у змаганні українського народу за волю: «Цими поезіями, настільки захоплюючими в Україні, можна посіяти і вкорінити ідеї про бажане щастя часів гетьманської незалежності, про благодіяння, які постали б поверненням тих часів і про можливість існування України як окремішньої держави».

5) **Часткові або повні співзвуччя з материковою інтерпретацією Шевченка в Румунії та оригінальні, самобутні аспекти сприйняття Шевченка в нашій країні після 1917 року, включно до кінця Другої світової війни.** Перший аспект даної «Сторінки румунської шевченкіани», тобто *співзвуччя* з материковою інтерпретацією чи її «відлуння» в румунській пресі наявний у підписаній криптонімом «Д.А» статті „Taras Șevcenko, geniul Ucrainei și poetul său cel mai ma-

re” («Тарас Шевченко – геній України й найбільший її поет» // „Adevărul literar și artistic”, 20.III. 1921), зміст «відлуння» становлячи змінену в дечому оптику оцінювання значимості Тараса Шевченка у нових докорінно відмінних післяжовтневих суспільно-історичних умовах, в яких у підписаній криптонімом Д. А. румунській статті 1921 р. Тарас Шевченко «для українців є не лише поетом, але й вчителем, національним генієм і, зрештою, мучеником у боротьбі за свободу народу». Невідомий автор ще відзначає: «Пошана Шевченка в Україні – безмежна. Там немає людини, яка б не знала напам'ять його вірші (...) Воістину він був поетом Божої волі /.../ Окрім глибокодумного змісту, твори Тараса Шевченка мають надзвичайні художні форми». Рецепція Тараса Шевченка в румунських публікаціях не є «відлунням» його материкового мистецького статусу, а безпосереднім пізнанням Панаїтом Істраті в дитинстві, пізніше – відвіданням України 1927 р., описаним на основі вражень у статті „La fête de Taras Chevtchenko á Kaniev” («Свято Тараса Шевченка у Каневі»). Шевченкознавчі деталі наявні й у ліричному нарисі Єусебія Камілара.

Післяжовтнева суспільно-історична радянська картина – багатоаспектна. «Відлуння» деяких аспектів радянської дійсності сприйнято румунською пресою в негативному «ключі» висвітлення, як це наявне у статті Константина Вилкована „Un mare poet al țărânimii. 125 de ani de la nașterea lui Taras Șevcenko” («Великий поет селянства. 125 років від дня народження Тараса Шевченка», надрукованій у газеті „Adevărul literar și artistic”, nr. 953, Seria III, 12 martie 1939). Вилкована Магдалина Куцюк по-простому називає «комуністичним критиком», який «розглядає творчість Шевченка з перспективи соціалістичної революції, здійсненої в СРСР». Дискусійні аспекти румунського шевченкознавства наявні у статті Г. М. Іванова „Taras Șevcenko, poetul libertății naționale” («Тарас Шевченко – поет національної свободи», „România literară”,

nr. 30, 1939) та в інших тогочасних румунських статтях, у праці 1934 року румунського історика І. Ністора „Problema ucraïneană în lumina istoriei” («Українське питання у світлі історії»).

б) Перші післявоєнні кроки рецепції Тараса Шевченка в Румунії:

а) Румунськими газетами „Veac nou” («Новий вік»), „Scântea” («Іскра»), „Viața românească» («Румунське життя»), „România liberă» («Вільна Румунія»), „Tribuna» («Трибуна»);

б) Статтями, передмовами Міхаїла Садовяну до румунських видань Шевченкових творів;

в) Перекладами Шевченкових творів;

г) Заходами заснованої 1956 р. Асоціації славистів Румунії;

д) Діяльністю заснованого 1952 року українсько-го відділення в рамках кафедри слов'янських мов Бухарестського університету.

7) Зачатки шевченкознавчих наукових осмислювань, здійснювані спочатку в популяризаторській формі, згодом – літературознавчими «вкраплюваннями» у статтях русистів бухарестської кафедри слов'янських мов, бухарестськими та ясськими румунськими літературознавцями.

8) Урізноманітнення рецептивних підходів. Осмислювання шляхів проникнення спадщини Шевченка до румунських читачів (найобширніша стаття – 65 сторінок), в якій:

а) Різний підхід до сприйняття Шевченка в Румунії представлено оглядом статті русистики кафедри російської філології Тетяни Ніколеску «Шевченко – національний бард України», статті співробітника Бухарестського інституту теорії літератури і фольклору Румунської Академії Валерія Чобану «Аспекти поезії Тараса Шевченка», рецензії академіка Александра Сіміона на румунський «Кобзар» 1963 р., статті професорки кафедри англійської філології Бухарестського університету Марії-Анни Тупан «Культурні прояви і самототожності романтичних „Я”».

б) Проникнення спадщини Шевченка до румунського читача здійснювалося в Румунії наступними заходами:

1. Шевченківськими днями та поетовими річницями;
2. Залученнями молоді до Шевченкового слова;
3. Виявленням шевченківських співзвучностей, генетичних чи типологічних подібностей, реверберацій та абсорбцій;

4. Виявленням романтизму Шевченка;
5. Виявленням Шевченкової рецепції Біблії;
6. Показом психологічних аспектів і поглядів поета про статус автентичного творця;
7. Оприлюдненням Шевченка як творця української національної доктрини;
8. Окресленням поетики Шевченкової творчості;
9. Образними поетовими самовираженнями у румунських перекладах;
10. Українськомовними музичними композиціями Юрія Паращинця та Івана Лібера на слова Тараса Шевченка та на слова українських поетів Румунії.

Поданими в широкій вступній студії «Феномен Тараса Шевченка у світлі почергових румунських рецепцій» 8-ми сторінками концептуальний вид двотомного, двомовного видання «Сторінки румунської шевченкіани» видається зріпше й переконливіше.

Віртуальним вбачанням двотомне видання «Сторінок румунської шевченкіани» можна доповнити згодом появленими шевченкознавчими монографіями. Одна з них – це монографія Євсебія Фрасинюка «Просвітлене Шевченкове слово» (Вид-во «RCR Editorial», Бухарест, 2020), яка «Безперечно, – вважає Володимир Антофійчук, – стане ще однією яскравою сторінкою в історії румунської шевченкіани», оскільки в ній, як оцінює той же Антофійчук, наявні «нові, науково обґрунтовані спостереження над творчістю великого українського поета-мислителя в контексті його світогляду й історичної доби, роздумів про морально-етичні принципи буття українського народу». Другим віртуальним доповненням двотомного видання «Сторінок румунської шевченкіани» є монографія Івана Кідешука «Молитви і псалми Тараса Шевченка» (Вид-во «RCR Editorial», Бухарест, 2020), з аналітичною передмовою Володимира Антофійчука «Кілька думок про шевченкіану Івана Кідешука». Самобутність літературознавчих підходів Івана Кідешука полягає в тому, що розгляд його монографії можна б здійснити у порівнянні з монографією Ірини Даниленко «Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція» (2008), оскільки темою монографії Івана Кідешука є та ж *літературна* молитва, різновидами якої, за Кідешуком, у поезії Шевченка є молитви-слави, молитви-ламентатії, молитви-подяки, молитви-гімни, молитви-медитації, молитви-подяки та ін.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК СЛОВА: освітні практики

Весна – це завжди оновлення: природи, надій, слова. В українській культурі це оновлення нерозривно пов'язане зі святом Великодня, яке живе у глибинах народної пам'яті, фольклору, поезики. Звернення до великодньої тематики в освітньому процесі – це не лише шлях до засвоєння мовних знань, а й засіб формування культурної, емоційної та ціннісної компетентностей учнів.

Лексичний матеріал великоднього циклу (паска, писанка, кошик, воскресіння, дзвін, весна, благословення) є надзвичайно образним, емоційно забарвленим. Робота з цими словами може включати:

- добір синонімів і антонімів (*весна – зима, воскресіння – смерть*),
- словотвірний аналіз (*писанка – писати – розпис*),
- стилістичні вправи на вживання у різних контекстах (*паска на столі, паска як символ*).

Такий мовний матеріал створює природне підґрунтя для формування не лише лексичних умінь, а й цілісного естетичного сприйняття тексту. Саме тому доречним є звернення до художнього слова, що поєднує емоцію й зміст, мовну гру й глибокий сенс. Благодатним матеріалом для літературно-мовної інтеграції, для осмислення художнього тексту як джерела мовної рефлексії вважаємо оповідання Ірини Мойсей «Великодній кошик». Зворушлива історія про Малий кошик – це водночас притча і дзеркало дитячих переживань, сповнених мрій і очікувань.

Твір надає широкі можливості для таких видів робіт:

- аналізу образної лексики (епітети, метафори, персоніфікації: *гарні, червонобокі яблука; білесенька серветочка; запашна ковбаска; кошик зітхав; радісно заскрипів прутиками; кошик весело порипував*);
- аналізу стилістичних фігур (риторичні запитання, вигук, внутрішній монолог);
- розвитку читацької компетентності та емоційного інтелекту.

Завдання, що розроблені на основі оповідання Ірини Мойсей «Великодній кошик», спрямовані на розвиток читацької компетентності, емоційного інтелекту та аналітичного мислення учнів.

1. Прочитай і визнач

- Хто є головними персонажами твору?
- Які почуття переживав Малий кошик? Познач їх відповідними смайликами або коротко охарактеризуй.
- Як змінилося ставлення Малий кошика до себе після Великодня?

2. Поміркуй і висловися

- Чому, на твою думку, авторка обрала саме кошик як головного героя?
- Як ти розумієш слова: «А ще сказав, що він не просто Малий кошик, бо всі його називали Великоднім»?

3. Добери заголовки до частин тексту

Поділи оповідання на три частини та добери власні назви до кожної з них.

4. Літературне домалювання

Уяви, що ти – ілюстратор цього твору. Які три сцени ти зобразив(-ла) б на малюнках? Опиши їх коротко.

5. Творче завдання

Напиши продовження оповідання: що відчував Малий кошик після того, як повернувся з Великоднього свячення?

6. Завдання для групової роботи

Порівняй героїв

Заповніть таблицю разом

Ознака	Великий кошик	Малий кошик
Зовнішність	<i>досвідчений, уживаний</i>	<i>новий, у целофані</i>
Емоції	<i>радість, спокій</i>	<i>захоплення</i>
Ставлення до себе	<i>впевненість</i>	<i>пошук себе</i>
Символіка	<i>служіння</i>	<i>перше відкриття</i>

7. Робота з фразеологізмами

Знайди у тексті 2–3 вирази, які передають почуття або стан героїв. Спробуй замінити їх на фразеологізми. Наприклад: *...зітхав, якби в нього були очі...* → *сповнений смутку*.

Окрім роботи з художнім текстом, дидактично доцільними є мініпроекти, як-от: «Лексичний кошик Великодня» (створення словника з тематичними словами та ілюстраціями), «Писанка як текст» (аналіз символів як знакової системи), «Свято в листівці» (написання великоднього привітання). Інтерв'ю з представниками старшого покоління про святкові традиції розвиває навички усного мовлення та роботи з інформацією.

Пропонуємо інтерактивну творчу вправу до теми «Свято в листівці» (написання великоднього привітання).

Вправа «**Напиши світлою мовою**». Метаправи – розвивати вміння учнів добирати образну, емоційно забарвлену лексику для створення привітального тексту у формі листівки.

Завдання:

1. Обери слова-натхнення. Із поданого списку вибери 5–7 словосполучень, які, на твою думку, найкраще передають атмосферу Великодня: *великодній кошик; барвисті писанки; воскреслий ранок; щире вітання; радість у душі; світло віри; теплі слова; мир і спокій; благословенне світло; дотик весни; світанкова молитва; яскраві барви життя*.

2. Доповни й закінчи речення:

- ✧ *Нехай у твоєму домі...*
- ✧ *З Великоднем приходять...*
- ✧ *Кожне слово листівки несе...*
- ✧ *Писанка, мов...*
- ✧ *Воскреслий ранок дарує...*

(додай 2–3 власні образні порівняння або епітети)

3. Напиши великоднє привітання

Склади короткий текст листівки (4–6 речень), у якому використаєш обрані словосполучення та власні емоційно-образні вислови.

Наприклад:

Нехай світло віри огорне ваш дім, а воскреслий ранок подарує мир і спокій. Великодній кошик – мов оберіг радості, а барвисті писанки хай збережуть у серці тепло родинного затишку. Зі щирими побажаннями добра, здоров'я та гармонії – з Великоднем!

Учні можуть оформити привітання як листівку (у *Canva* чи власноруч) або начитати текст аудіоформатом.

Пропонуємо **добірку словосполучень для написання великоднього привітання**, які допоможуть створити емоційне, святкове й образне мовлення:

Символи Великодня: *великодній кошик; барвисті писанки; запашна паска; світанкова молитва; весняне оновлення; передзвін храмів; благословенне світло; воскреслий ранок*.

Емоційно-оцінні словосполучення: *щире вітання; сердечні побажання; радість у душі; надія у серці; світла мить; добра звістка; теплі слова; щасливе відлуння свята*.

Образні конструкції: *нехай душа зацвіте, мов весна; хай благодать зійде, як великоднє світло; з любов'ю, як з теплом долонь; світло віри у кожному слові; вітання, що пахне паскою і мрією; ніжний дотик світлого воскресіння*.

Побажання у формі словосполучень: *миру і спокою; здоров'я та наснаги; радості в кожному дні; благополуччя і гармонії; віри, надії й любові; яскравих барв життя*.

Ефективним видом роботи є укладання учнями **словничка фразеологізмів та сталих зворотів великодньої тематики**. Подаємо фрагмент такого глосарію.

Христос воскрес – воістину воскрес! – традиційне великоднє привітання.

З добром у серці – до великоднього стола – про щирі, родинні атмосферу свята.

Як писанка розцвітає світ – про оновлення природи, краси й барв.

Нести світло в душі – бути доброзичливим, світлим, щирим.

Серце співає воскресінням – про піднесений, світлий настрій.

Писанка – мов сонце на долоні – поетичне означення краси великоднього символу.

Благословенне світло нового ранку – про оновлення, надію, початок.

Зустріти Великдень із чистим серцем – бути підготовленим духовно до свята.

Великодній кошик доброти – метафора щедрості, тепла, родинної любові.

Воскреснути з вірою – здобути внутрішнє оновлення, зміцнити силу духу.

Великий день – велика радість – узагальнене народне формулювання.

Дарувати світло воскресіння – ділитися радістю, підтримкою, добром.

(Продовження на 28 с.)

ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК СЛОВА: ОСВІТНІ ПРАКТИКИ

(Продовження з 27 с.)

Як писанка до кошика – так і радість до серця – стилізоване народне порівняння, яке можна ввести в навчальні тексти.

Воскресіння душі – образ духовного очищення, зцілення.

Фразеологізми та прислів'я великодньої тематики оживляють мовлення, активізують асоціативне ми-

слення, формують навички роботи зі сталими мовними конструкціями.

У підсумку зазначимо: великодній контекст урізноманітнює мовну практику, активізує мовленнєве мислення, стимулює творчу активність учнів, розкриваючи красу мови як носія культури, пам'яті й духовності.

ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК*

Записала Ольга МІРОН

Мене звати Петрецька Оксана. Розкажу вам, як у нас у сім'ї збирають кошик на Великдень.

Починаємо у суботу після обіду, коли вже все готово до Паски. Раз паруємо усьо, що треба покласти у кошарку. Далі на дно кошика стелимо красний вішитий рушник. А вишивала сама як им ся утдала та до першого Великодня віла-м го, як своя газдиня. Поза тим першу кладемо паску, бо она голоуна і май важлива. Далі кладемо сирок коровлячий. Ми го заказуємо у сусідки, бо не маємо корови. Але було, шос мо й самі чинили з коровлячого молока. Сметанку май жирну збирали, клала баба наша у таке маленьке цідило, то всьо настоювалося, та й був сирок.

Но, далі що кладемо у кошарку? Кругом сирка варені яйці, нарізані наполовину, вадь начетверо. Збоку, коло паски, кладемо масло, вадь баранчика з масла. Май часто робилисмо ми баранчика, з пачки масла урізаємо фігурку баранчика, а далі протираємо через маленьке цідильце ще масла, то буде бунда у баранчика, вовна. Тоді акуратно укладаємо, то натерте масло на баранчика. З чорного перцю горошку робимо очи, нус, рот, та й баранчик готовий.

Кладемо у кошарку мало соли у погарчик. Обов'язково має бути шовдор. Його паруємо ще в читвир. Раз треба мало умочити, далі кладемо варити. Доста довго він ся варить, ну, який завеликий. Але в кошик кладемо не всій, а удрізаємо кусок такий, би кожний муг зісти сяченого шовдра. Ще ми клали домашню ковбасу, таку одну, невелику.

Обов'язково у кошикови мають бути писанки всякі. Їх тож робимо вадь у читвир, вадь у суботу. Беремо

файні великі яйці, кладемо їх у тиганю із лупинов з цибулі, би писанки були черлені. Пару яєць украшаємо, кладемо на них усякі листочки та й обмотуємо нитков. Тоді на писанці є узорі уд тих листків та й шпароджок. У нас у сім'ї лиш такі писанки чинят, хоч типир чинянь дуже усякі.

Кладемо у кошарку ще хриню, сам корінь укопуємо, він у нас є свуй, так росте збоку в ниві. Миємо, чистимо го та й лишаємо, би мало зеленого листя мав. Коли вже приїдемо з церкви, та хрін шкрепчемо вадь рисилуємо мілко, перемішуємо з майонезом та й мастимо на паску вадь на шовдор, хто як любить.

Ще в кошик коло паски кладемо пір'я часнику. Його тож далі ріжимо, заправляємо оцтом, суллю, мало олію, такий маленький салатик тож до шовдра чи другого м'яса пудходить. Можемо ще у кошик покласти фрукту пару, найчасто яблука, вадь якогось сухого кіста піціко, пару кусочку. Та й усьо, кошик готовий.

Типир мош кошарку прикрасити косицями, які вже є дома, би була май пишна та май красна. Накриваємо її ушитов салфетков, кладемо збоку свічку, і так у неділю рано на Великдень несемо святити до церкви. У опівночі ідемо на оsonoшне до церкви без кошиків, сидимо до три часи, а далі йдемо мало дома, беремо кошарку та ідемо назад до церкви на службу, вкінці якої чинят обход церкви з павізами та сятят паски. Та відтак ідемо дома, вибираємо все сячене з кошарки та гостимосся за столом. Шо ся не ззідає кладемо назад у кошарку та їмо май пузно. Не мечемо нікуди, бо то гріх неспасенний.

* Оповідь записана від інформаторки **Петрецької Оксани Павлівни** (1949 р.н.) – мешканки селища Великий Бичків, Закарпатської області, Україна. Даний текст не перекладено літературною українською мовою заради збереження милозвучності й оригінальності бесіди оповідачки. (О.М.)

Лариса Міхаєла ТРАЙСТА-ІСПАС

КРІЗЬ СУМ І БІЛЬ

Якби світом керували матері

*Фрази рядками короткими,
В безвість нечутно течуть,
Серце надії печуть,
Що все немарно!..
Десь... Десь там
Ти мене ждеш, Мамо!..*

(«Як відгримить війна» – Kozak System)

*Ой їде мошиночка, на ній біла фана¹,
Ставай, ставай мошиночко, бо їде моя мама.
Ой їде моя мама, несе-ми сорочку,
Бо я, хлопець молоденький, їду на войночку.
Ой, їду я на войночку, бурше² са не верну,
Як ня вдарит остра куля, лиш са переверну.
Як ня вдарит остра куля, а ще й москальова,
Не взерай ня, рудна мамко, лиш із теметова.*

(Із верхньорунянської народної співанки)

*Дівчатка граються з ляльками,
Хлопчики зі зброєю...
Чому війна і смерть жіночого роду?..*

*А матері...
Матері клянуться Богом,
Не родити воїнів.*

Якби світом керували матері...

Сон плюшевого ведмедика

*На брудному вокзалі
В обіймах дівчинки з блакитними очима
Дрімає ведмедик плюшевий,
Зім'ятий, переляканий...*

*Ще звечора йому дівчинка
Казку розказувала
Про дванадцятиголового змія
Кремлівського,
Про змія, що не гине,
З-перед якого вони втікають*

*З рідної землі
В чужу чужиньку,
Але повернуться,
Бо батько-лицар
Пішов зі змієм воювати,
І переможе його,
Бо батько сильний
Найсильніший від всіх зміїв світу.*

*Під темно-чорним небом,
На брудному вокзалі
В обіймах дівчинки з блакитними очима
Дрімає ведмедик плюшевий,
Зім'ятий, переляканий...*

Не вистачить смілості

*Бай, бай, бай, кохана,
Скінчились свята.
Бай, бай, бай, кохана,
Стули свої вуста.
Не заважай мені їти.
Я знаю все, що скажеш ти.*

(«Бай, бай, бай, кохана» - Kozak System)

*Ой, лишив'єм рудну мамку, а ще й білявочку,
Бо я, хлопець молоденький, їду на войночку.
Ой їду я на войночку, буду воювати,
Не буду ти серед ночі двері утворювати.*

(Із верхньорунянської народної співанки)

*Ти не зізнався мені в коханні,
Не вистачало сил.
Мені теж...
Хочай
По цей бік війни
Кохання існує,
А по той бік –
Тільки страх і смерть.*

*Ти не зізнаєшся мені
В смерті,
Хоча вона пречиста,
Мов кохання...*

Але ти не зізнаєшся...

Не вистачить сміливості...

¹ Фана – прапор.

² Бурше – більше.

Радміла ПОПОВИЧ**«я русскій!»**

Вечірній Кишинів людей мало
в тролейбусі жодної атмосфери яка б
віщувала шок і зловживання жодного бродяги
навіть п'яного але разом
зі зловмисником шок і жорстокість в тролейбус
увійшли разом з отим росіянином зі сигаретою
запеленою з мутними очима зовсім божевільними
дегуманізованими спокійна атмосфера
транспортного засобу загорілась
будь ласка, загасить сигарету! сказала йому
не просячи від нього плати кондукторка

росіянин повільно загасив сигарету але
загорівся бажанням ображати
кричати погрожувати кулаком:
«я русскій!» ні росіянин не вдавав з себе
божевільного а сильного
хазяїна хороброго який
куди крокує все топче собою бруднить
плює отрутою: «я русскій!» і
оскільки не мав мегафона поставив
фонову мелодію по телефону
крім того він впустив його кілька разів
і шкода що телефон не зламався
щоб з нього більше не лунала
ніколи та музика брудна

«я русскій! у мене мультівіза!»
горланив росіянин немов у стані кризи
щоб потім чіплятись до дівчини просто так
готовий побити її: «что смотриш, сука?»
Сідеть!» закричав: «я русскій!»

це роздратувало єдиного
чоловіка в тролейбусі з кількома
пасажирами я помітила коли чоловік спробував
стримати його як застигли
від жаху кілька дам але росіянин
продовжувати демонструвати свою перевагу
почав вдаряти ногою
найбільш жахливіше в те місце
машини де стоїть
запасне колесо горлаючи ще
сильніше «я русскій!»
заткнісь, молдаван, а то щас как
дам по башке...» і знову
вдарив ногою у місце зі запасним колесом

все це тривало кілька
хвилин я зійшла на станції бульвар
москви поспішаючи невідаючи що

мало трапитись але в скронях
гадючився всю ніч голос
росіянина кровожерливий
диявольський голос голос із Бучі
голос на якому я б поставила хреста
щоб не почути навіть у найгіршій кризі
фразу «я русскій! у мене мультівіза!»

інший світ

і якщо вбивцю були б захищали і любили
якщо не травмували б змалку
коли його ігнорували принижували якщо були б дівчата
посміхалися йому і його мати не приманила була б
останнього бідолаху якщо замість *цить* розповіла б
йому казку можливо душа промовила б до нього
як до солдата світла а не смерті
можливо зараз була б інакшою рука долі
і його серце билось б у піднесенні не
від заздрості не через жагу домінувати щоб убивати
можливо його думки були б набагато яснішими
далеко від боїв на боці світла
всевидючого, лише якщо б

але якщо це підрядний сполучник
який не знає що робити і шматує тебе
шматує шматує поки твоя кров не висохне
поки твій розум не піде котячись
як дура долу водою забуває коли паде в порожнечу
щоб відкрити парашут не дбає про тебе
не дбає про інших уважає всіх чортів будь-коли
союзниками відчуває небезпеку навіть від мурахи

ріже будь-що попаде під лапу ламає б'є
і знову розколює все що йому здається підозрілим несе
ворожнечу страх та ненависть піднімає їх поки
падають а потім захищається черговою зрадою
непокорою топтанням під ногами з новим наміром
помститися за все що не так у стосунках
із правдою продиктованою його власною владою
закривавленою печатками смерті
до чорта

і якщо б хтось десь обняв його
і в непрозорих очах яскраві блиски запалив
змусив його плакати з туги щоб мав иилосерддя
добрі думки чисте кохання пристрасть і полум'я
лише від пристрасті через страх втратити сили
кохання не тільки владу над всім вонаючи
гвалтуванням і болем підлості здирства й терору
інакшим був був вірш який я пишу ба чи світ
інакшим був би

**З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА**

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОЇ КРАЇНИ

(Продовження з № 369)

МОЛОДИЙ ВОВК СКАЛИТЬ ІКЛА

Вончік заблудив і піднімався поки не знайшов притулок тут, у самому серці гір, де, можливо, ніколи не наважувалась ступити людська нога. Він був там, як у непереможній фортеці, і хмари більшу частину часу пливли під ногами хлопця, а не над ним. Дикі звірі не блукали цим кам'яним королівством, оскільки їм не було, що робити в такому пустельному місці. Тільки орли наважувалися на це, і то лише тоді, коли були закохані й потребували самоти.

Минув рік, як незнайомця вбили. Вончік знайшов у його сумці багато книжок і проводив час із ними та з кобилою, в очах якої горів пустотливий кінський вогник, майже людський – так це було для нього промовистим. Хлопець багато їздив верхи. Коли йому набридло читати, він сідав на коня і спускався в ліси, де дражнив вовка, поки не вбивав його. Часто їздив вночі наосліп. Керуючись впевненим інстинктом коня, у таких прогулянках він почувався щасливим. Гілки кущів шепотіли йому на вухо і йому здавалося, що він летить до зірок. Проте деякий час такі речі його вже не задовольняли, і він раптом відчув, що тужить, і наче небо тужило із ним.

Потім кров приливала йому до щік і дзвеніло у вухах. Змучений самотністю, він іноді думав залишити її, але так і не доводив цю думку до справи, бо гори починали ремствувати, що сумуватимуть за ним.

«Хто нас піснею втішить, якщо ти підеш?» – ніби бурмотіла найвища із них.

«Хто нас своїм голосом на світанку розвеселить?» – жалібно додавала інша.

«Хто побачить нашу велич у нічній тиші?» – ридала третя.

«Хто...»

«Хто...»

«Хто...»

І хлопець залишався. Він залишався навіть тоді, коли гори з якоїсь дивної причини гуркотіли, починали гриміти й блискати, навіюючи жах. Зайве говорити... вид був чудовий!

Густі, майже чорні хмари звивалися, мов змії, і видували полум'я з ніздрів, а коли їхні хвости вдарилися об каміння, тоді здавалось, що приходить кінець світу! Тоді каміння виривалося, з величезним гуркотом мчало до прірви, куди й падало, безжалісно тягнучи за собою ялинові стовбури чи кущі Господнього лісу.

Такий жах був якраз тепер.

Зі свого притулку Вончік спостерігав за грозою. Грім ревів, наче зойки розв'язаних дияволів. Потім настала вели-

ка тиша, в якій було чути лише звук дощу, що мелодійно капав на гладкі стіни скель.

Але стихія не тривала занадто довго, і незабаром виглянуло сонце, перетворивши краплини води на діаманти. Утішений його приємним теплом, хлопець, який витягнув руки зі своєї схованки, простягнувши їх на кам'янистому ґрунті, тепер вже сухому, майже заснув, коли звук кроків змусив його розплющити очі.

Перед ним постала дівчина років чотирнадцяти.

– Мене зловив дощ, – сказала вона просто, нібито знала його здавна. – Не встигла повернутись в долину. Дозволиш відпочити трішки біля тебе?

Вончік, зашарівшись, пробурмотів:

– Дозволю, чому б не дозволити? Небо і земля всіх нас. Сідай тут, на мій кожух, і нагрій свої ноги. Ти змерзла, так?

Відтоді дівчина приходила щодня до Вончіка.

Сідала біля нього і розповідала йому всяку всячину. Парубок слухав її уважно, не тільки тому, що вона розповідала цікаві історії, але й тому, що любив слухати її голос, м'який та розпещений.

Дівчину звали Янка, і була вона висока та спритна, як сарна; її очі виблискували сірими вогниками, над якими раз у раз падало пасмо чорного волосся, наче зграя круків у боротьбі з буйним вітром.

Вончік чекав на неї поміж скелями. Коли наближалася, він свистав по-опришківськи настільки сильно, що кобила насторожувала вуха і перелякано вдарила копитами об каміння.

– Я тебе сьогодні чекав занадто довго, – поскаржився хлопець одного лінивого пообіддя, освітленого шовковим сонцем. – Думав, що вже не прийдеш.

– А чому б не прийшла? – засміялася дівчина. – Я люблю бавитися з тобою. Ти не дикун, як хлопці з долини, які рвуть на мені сорочку.

– Чому не поб'єш їх?

– Хіба я сказала, що не б'ю їх? Якби ти побачив, як дряпаю їх! Одному трохи вухо не роздерла нігтями.

Вончік простяг руку і торкнувся її плеча, вона затамувала подих, в очікуванні чогось – сну, смерті, дива. Хлопець запримітив це і теж затамував подих. Опісля, коли уже ледь не знепритомніли, видихнули з грудей повітря і почали вдихати, мов після довгого бігу.

Заспокоївшись, Вончік запитав:

– Ти... біла б і мене?

Дівчина слідувала поглядом за зеленою комахою і відповіла йому зі запізненням, коли він вже й забув, що питав її.

– Я б біла тебе... а опісля б цілувала, а потім знову біла б...

(Продовження на 32 с.)

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОЇ КРАЇНИ

(Продовження з 31 с.)

Вончік напружився мов пружина. Опісля повалився верх дівчини і обняв її, як обнімав у дитинстві стовбури беріз. Заплющив очі, чекаючи, щоб дівчина проганяла чи дряпала його, але вона взяла його голову у свої долоні й жадібно поцілувала його в уста. Його руки сковзнули, наче два птахи, під сонячним світлом, і опинились на її плечах.

— Тебе не можу бити... — призналась сором'язливо дівчина.

— Якщо не меш бити, я розірву тобі сорочку, — погрозив їй.

Побачивши, що дівчина не каже нічого, Вончік розірвав на її грудях грубу конопляну сорочку. Біле тіло дівчини появилось з-під незграбного полотна, але враз сонце огорнуло її золотавим сяйвом. Місцями, куди сонце не доходило, на її шкірі появлялись синьо-сріблясті, мов заморожені, відтінки, які Вончік голубив зі страхом, щоб його пальці не турбували їх чарівний подих.

Пролежали довгий час в солодкій тиші світла; увечері дівчина не повернулася додому; але вони переночували наче брат зі сестрою, цілуючись лічили зірки, намагаючись знайти свої, заснули на сході місяця.

— Тепер ходи, я покажу тобі своє королівство, — посмінулась дівчина. — В мене є вівці білі та чорні, як дні й ночі. Хочеш бути їхнім королем, а також і моїм? Бо ти любий мені, а твої руки пестять мене гарніше від приємного вітру, теплих вечорів. Ходи, спустимось вниз.

— Дай мені руку. Ходи і ти з нами, хоробра моя, — промовив до кобили.

Кобила рушила, наче вірна собака, у слід за ними. Дорогою до отар дівчини, зупинились біля гірського потоку, в якому, голосно сміючись, текла вода з водоспаду.

Роздягнувшись, зайшли у воду, шукали пстругів попід камінням, покритим мохом. Раз у раз раки чіплялись за ногу дівчини, і тоді вона кидалась в обійми хлопця, який дико цілував її вуста, випиваючи жадібно її подих. Після того, як набавились у воді досхочу, сушилися на листях папороті, гострих наче рушник.

— Ти пахнеш травою, — поцілувала його дівчина. — Твоя шкіра гіркувата, мов лопух...

— А твоя, як полин... А твоє волосся пахне, як листок кануперу, коли його розтираєш пальцями... Я тобі любий, Янко? Тільки скажи по правді...

— Так, ти мені любий. Відтепер будемо разом володарювати землею.

— Землею і небом, — додав він та обняв її поза шию.

*

Господарство Янки, тобто її батьків, було на відстані п'яти кілометрів. Захована за скелею, покритою дикими трояндами та малиною, хата виглядала, як в заможних господарів, вибілена, чиста, з драничною покрівлею; а біля неї — кошара для овець та курник.

Коли зайшли на подвір'я, великий рудий собака загавкав сильним голосом, який міг заглушити навіть казкового богатира, але на знак дівчини замовк, і почав леститися біля її ніг. Почувши гавкіт собаки, з хати вийшов кремезний чоловік.

— Ти куди пропадала дотепер? — запитав сердито, але побачивши Вончіка, почав розглядати його з цікавістю.

— Тату, це Вончік... — сказала у відповідь дівчина.

Старий не відповів нічого, тільки махнув рукою, що означало: «Ану, заходьте в хату!».

Вончік, трохи дикої природи, почухав вершок носа, посмикав пасмо волосся, вагаючись заходити, але врешті зайшов, чемно кланяючись старій жінці, яка приготувляла обід. Старий поставив на стіл пляшку горілки. Стара глянула на нього суворо, але він вдавав, що не запримітив, і відкоркував пляшку та понюхав її зі задоволенням.

Вончік сидів, мов на колючках, а Янка сміялась крадькома, розвеселена ваганням хлопця.

— Тату і мамо, — промовила вона до батьків. — Ось цей парубок хоче з вами щось говорити.

— Хай говорить, ми слухаємо, — погодився старий махнувши головою на знак згоди.

Але стара аж підстрибнула:

— Котрий парубок? Я не бачу тут жодного парубка!

— Мовчи, жоно! Не лякай гостя... Якщо Янка каже, що він парубок, то хай буде парубок! Знає дівка, що знає... — закліпав дрібно сірими очима, міряючи Вончіка: високий, міцний, широкоплечий, з оленячими ногами; під носом пушина..., як личить сімнадцятирічному хлопцеві. — Ну, що хочеш нам сказати, хлопчино?

Вончік відчув, що червоніє, наче місяць, коли сходить; йому стало враз дуже соромно; і відразу відчув бажання добре побити дівчину, яка посміхалась через його розгублений вид. Ох, хто його примусив заходити в барліг ведмедя? Тепер дивись, як викрутишся з цього, хлопче!.. бо бісова дочка сидить і сміється з тебе. Ну, ну, покажу я їй!

— Твій парубок проковтнув свого язика, Янко! — почала і стара глузувати з нього.

Слова старої вдарили Вончіка, мов батіг, і він почав говорити:

— Ааа... я дозволив собі прийти просити вашу дочку... Бо дівчина мені дуже мила.

Янка вдячно закліпала очима з хитрими бісиками і почервоніла, нібито червоні метелики закружляли побіля її обличчя.

— Віддасте її за мене? — продовжив хлопець в запалі.

– Почекай, навіщо спішиш? – відповів старий. – Ти можеш утримати її? Маєш ліжко, в яке її покладеш? Маєш стіл, щоб її нагодувати хлібом та сіллю? Відповідай, красунчику!

Вончик подумав про свій барліг, який знаходився у вершинах гір, про орлів та буйні вітри, які гуляли там. Що міг відповісти? Промовчав.

Старий дивився, все ж таки, з приємністю на нього: потужний хлопець! Такий може навіть і ведмедя обняти!

«Ніс широкий... Буде добрий на насіння... Гуцул, гартований завірюхами!» – подумав старий, погладивши своє сиве волосся.

Стара ніби й вона подобішала:

– Залишайся у нас через ніч, – промовила до хлопця.

Вончик знову почервонів.

Усе здавалось сном: цілий день тут, в людській домівці, разом з Янкою.

Скоро старі залишили їх самих.

Вончик та Янка мовчали наче дві ікони, а потім почали перешіптуватись у темряві кімнати, в якій сильно пахло

польовим канупером. Через короткий час почули голоси, які наближалися до хати. Дівчина напіввідкрила двері, але закрила їх скоро.

– Прийшли старшини села, – сказала хвилюючись.

– Навіщо вони прийшли? – запитав стривожено.

Йому не подобалось це.

– Хочуть тебе бачити, – відповіла дівчина.

– Яке їм діло до мене? – розгнівався хлопець. – Це люди злі, мають очі, як у половиків. Що думають, що зловили ведмедя з лісу? Хай залишать мене у спокої! Ти чуєш мене, Янко? Хай дадуть мені спокій!

Дівчина взяла його за руку.

– Ну, не з'їдять же тебе! Вони хочуть знати, що за один приходить до їхнього села...

(Далі буде)

З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА

Олександр ГАВРОШ

МАРІУПОЛЬСЬКА ДРАМА РЕКВІЄМ ПО ТЕАТРУ

Документальна драма на одну дію

(Продовження з № 369)

Акторка: З понеділка ми збиралися йти до школи. Якраз виходили з дистанційки. Я попрала Матвію шкільну форму. Накупляли багато нового взуття – кросівки, черевики. Вони ще лежали в коробках.

Ет! Забула, як і багато чого!.. Бо ж удома темно, свічка капає, все дратує.

Син: А головне, мамо, що ми забули мої фігурки, які я сам виліпив з пластиліну. Це були герої з фільмів Марвел – супермен, бетмен, людина-павук, джокер... Усього п'ятдесят штук і вони стояли на моїй книжковій полиці. Тепер мені їх дуже не вистачає.

Студент: Перші два дні, коли просто бахкало, я навіть дозволяв собі пограти за комп'ютером. Моя дівчина Ліза працювала в супермаркеті, і я проводжав її щодня на роботу. Там були величезні черги, всі скуплялися.

Але ми були на енергетичному підйомі, хотіли якось допомогти. Якщо в нас і була паніка, то позитивна.

Почули, що нашим пораненим потрібна кров. Прибігли в лікарню, а там уже величезна черга. Як дійшла черга до мене, кажуть: «Все! Вистачить! Крові набрали дуже багато, а вона псується. Приходьте через три дні. Вибачте!». Обертаюсь до черги: «Все, розходимося! Більше не треба. Не пощастило». Приходжу через три дні, знову не треба. Я так і не здав кров...

Співачка: У підвальному приміщенні театру, де колись працював ресторан «Театральний», облаштували бомбосховище на шістдесят людей. Туди позносили матраци, меблі з декорацій, банкетки. (До глядачів) Знаєте, такі м'які лавиці?

У підвалі набилося багато народу. Тому я перебралася до свого кабінету, який знаходився на цокольному поверсі. Половина мого вікна – під землею. Поруч зовсім глуха кімнатка без вікон, де була наша студія звукозапису. Думала, що тут буде безпечніше...

Студент: Я вже встиг доїсти всі закуплені пельмені...

Ви не уявляєте наскільки довго тягнеться доба, коли нема чим зайнятися? От що я зробив за день? Відстояв у черзі п'ять годин за харчами. (Тоді ще працювали останні супермаркети, які на свій страх і ризик розпродавали товари, бо прильотів було не так багато). Що я буду робити завтра? Правильно: знову спробую відстояти у черзі!..

У ніч на 5 березня нас розбудив літак. Тепер вони прилітали щонаочі, і ми чули жажливий свист бомби, а потім страшний вибух. Як у кіно про німців. Тільки тепер нас бомбили «братушки» росіяни.

Але цей літак так низько пролетів, що мене фізично підкинуло вгору, і я прокинувся від того, що падаю на ліжко.

(Продовження на 34 с.)

МАРІУПОЛЬСЬКА ДРАМА

(Продовження з 33 с.)

Від жаху я навіть не закричав. Мій сусід Андрій подивився на мене таким поглядом, який я запам'ятав на все життя. Ми ніби попросилися один з одним... А зранку дізналися, що буде евакуація від драму. Дають зелений коридор до Запоріжжя.

Акторка: Коли ми зайшли в театр, я потрапила в ступор. Там уже вирувало людське море. Я нічого не розуміла: стільки людей я бачила лише на аншлагах.

Пів сьомої вечора у місті наставала цілковита темрява. Ми ходили, присвічуючи телефонами, і не пізнавали театр. Люди сиділи всюди – попід стінами, вікнами, на наших декораціях. Мені стало страшно від цього театру абсурду. *(Бере актора за руку)*

Актор: Заспокойся! Ти ж чула, що зелений коридор перенесли на завтра. Треба ж людям десь перебути ніч?

Акторка: Любий, мені страшно від цього натовпу! *(До глядачів)* Там я усвідомила, що страждаю на клаустрофобію. Ради Бога, дайте трохи світла! Посвітіть! Мені темно дихати!

Актор запалює мобілку, присвічуючи їй.

Коли ми спустилися в підвал, стало ще страшніше. Там стояв застояний дух немитих людей, картонних коробок, целофану. Не вистачало кисню. Я присіла на сходи, аби опановувати себе.

Актор: У підвалі було дуже багато дітей і ніде було навіть сісти. Нам із собакою та дитиною краще було там не залишатися

Син: Нашій собачці шість років. Знаєте, як її звати? Зе..

Акторка *(затикаючи йому рота)* Цить, дурне! *(До глядачів)* Як на біду, ми назвали її Зетою. І коли почалася ця російська фігня із буквою «Зет», то хоч не клич її на ім'я. Бо всі люди озираються. *(Гукає)* Собака! Собака!

Актор. Ми оселилися в костюмерному цеху на другому поверсі. Там висіли костюми з діючого репертуару. А головне – взагалі не було вікон, які першими вилітають від вибуху і ранять. З трьох боків ми були захищені подвійними стінами, а з четвертого боку – примикали до сцени. Кинули на бетонну підлогу дерев'яний щит, постелили карімат, шуби й шинелі з костюмованих вистав і на них прилягли.

День ми пересиджували в моїй гримерці, бо ж розуміли, що над глядацьким залом та сценою, окрім даху, нічого нема. Тому там знаходиться вкрай небезпечно... Зрештою, туди й прилетіла бомба.

Співачка: Люди приїжджали на евакуацію, а зеленого коридора не давали. Стовбичили надворі, а коли починався обстріл – кидали машини і ховалися в театрі. За дві доби назбиралося понад тисячу людей. А їм же треба на чомусь сидіти, спати?

Розламували стільці з глядацької зали, а м'які спинки та сидішки несли у свої куточки.

Я прошу їх: «Люди добрі! Що ж ви робите? Ви ж нищете майно театру!». Та мене ніхто не слухав. За кілька днів глядацька зала перестала існувати.

Актор *(до акторки):* Дивись!

Акторка: Господи, там не залишилося жодного крісла!

Студент: Людей було стільки, що вони стали частиною будівлі. Я в прямому сенсі ходив по них. Стін я не бачив: лише химерні постаті, що до них тулилися. За кожен куточок виникала суперечка. Хтось казав, що в нього кілька дітей, інший заперечував, що в них немовля. Додайте до цього десятки собак, котів, хом'яків, навіть великого папугу, який сидів на плечі свого господаря, і ви побачите маріупольський театр із середини.

Спускаємося по бетонних сходах у підвал. На східцях сидить бабуся, і складається враження, що вона там давно живе. Я переступаю через неї, підсвічуючи запальничкою. Нам теж треба тут залишатися, бо вже вечір. О шостій настає комендантська година, а евакуацію перенесли на завтра.

Я втішав Лізу та її маму, що це ненадовго. Завтра колоною виїдемо на Запоріжжя. І потім будемо це згадувати, як страшний сон. У підвалі старі кашляють, діти плачуть, харчів нема. Деякі живуть там уже восьму добу.

Актор. У костюмерному цеху була жаклива акустика, адже поруч знаходився порожній глядацький зал, який резонував. І вночі ми здригалися від кожного вибуху. Ми жили наче в кінозалі, де тривають безупинні бої, нальоти авіації, артилерійські дуелі. Ми зрозуміли, що абсолютно незахищені.

Акторка: Коли було особливо страшно, я брала чоловіка за руку, мовби прощаючись з ним. І молилися, молилася...

Студент: Ми знайшли театральний архів і накидали цю макулатуру на цементну підлогу, аби могли спати. Лізіна мама взяла з дому трохи харчів. Поїли і невдовзі заснули. Бо що робити в темряві? Режим, як у дикунів, які не знають електрики. Тому встали рано. Перше, що почули: зеленого коридору не буде. Дівчата впали у відчай. Плачуть, що ми тут загинемо. Я сам ледь стримувався від сліз. Кажу: «Їжі у нас ще на раз є, а завтра з коридором все вирішиться. Гляньте, скільки тут багато людей. Ми ж не самі. Ви плачете, а там он взагалі жінка з немовлям»...

У багатьох матерів від пережитого жаху зникало грудне молоко. Потім військові привозили харчову дитячу суміш, денну норму якої бідолашні матері розтягували для своїх діток на три дні.

Співачка. Такий холодний березень в Маріуполі я не пригадую. Почалися десятиградусні морози. Опалення відключили ще на початку війни. Люди обігрівалися тільки власним диханням. Особливо зимно було вночі в коридорах. Але ми всі чекали гарних новин. Вірили, що ЗСУ вдасться розблокувати Маріуполь.

Актор: Світлу пору дня ми пересиджували у моїй маленькій гримерці, розрахованій на трьох акторів. Але нас там набивалося аж вісім чоловік, тож не було де й кроку ступити. Сиділи практично один на одному, бо вважали цю кімнатку на першому поверсі найбезпечнішою. Тоді ж у театрі провели перепис драматичного населення. Кожен вказував ім'я, прізвище і домашню адресу. Так ми дізналися, що тут нас уже тисячу двісті душ.

Акторка: Треба було виживати. Вмикати мізки. Іншого виходу не було. Хіба що на той світ...

Син: У мене в підвалі з'явився друг. Йому було шість років. Ми грали в шахи, лазили по театру. Але його мама забороняла нам разом гратися. Вона була дивною. Хоча мене часто не розуміють. Я себе асоціюю із вороном. Це сильна птаха. І теж дуже самотня.

Акторка: Ми прокидалися вранці, але лежали до півдесятої, поки не розвидниться. Аж кістки боліли, бо ж незручно спати на дерев'яному настилі. Навіть собака слухняно лежала з нами, хоча звикла зраненька прогулюватися. Далі я займалася приготуванням їжі на дворі. До нас трьох прибилося ще п'ятеро студентів, тож я готувала на вісьмох. Все ділила порівну. Якщо траплялася цукерка, розрізала її ножом.

Актор: Дізнавшись, що в театрі знаходиться стільки людей, волонтери привозили картоплю, овочі, яблука, військові – м'ясо, морожену рибу, яку брали зі складів. Потім привезли ще й кілька генераторів, які дали змогу нам заряджати мобільні телефони та підключити великі холодильники, які взяли із розбомблених магазинів. Відразу сформувалася команда волонтерів, які зайнялися приготуванням їжі для всіх. Тероборона привезла польову кухню. *(До акторів)* Чого сидите? Беріться до роботи! Чистіть картоплю, ріжте цибулю! *(До глядачів)*. Кавказець Міша зголосився стати кухарем. Перед театром він готував юшку, яку давали всім, хто не мав власних харчів. Зранку й увечері ще розливали окріп і давали трохи печива.

Студент: Ми з Лізою побігли в магазин «Дзеркальний», який ще працював. В черзі почули, що військові начебто відчинили центральний універмаг, аби люди могли набрати собі їжі. Я кажу Лізі: «Стій тут, а я побіжу подивитися».

Справді на вході ЦУМу стоять військові і запускають по одному всередину. По величезному темному приміщенні бігають скажені люди, щось вигукуючи. Бо ж світла немає навіть на розрядженому мобільнику.

Темрява така, що якщо хтось когось тут замочить, то ніхто й не помітить. Я загіб чіпси, які ще залишилися на полиці. Вони насправді круті, бо калорійні і їх не треба готувати. Це реально консерви ХХІ століття.

Ще вхопив декілька прострочених йогуртів, але мені вже було пофіг.

За той час Лізіна черга майже не просунулася. Це був останній працюючий магазин, аби купити їй матері сигарети. Люди просто божеволіли без курива. Дяка Богові, що я не курю.

Я підходжу з чіпсами до Лізи: «Диви, що я маю!» Якось бабуся з поглядом зомбі вихоплює в мене одну пачку і втікає, мов ненормальна.

Я відношу чіпси до театру. Лізіна мама сидить з котиком на колінах і плаче. – «Пані Оксано, не сумуйте! Гляньте, ми вже маємо чіпси!» Це її трохи заспокоїло. Хвалиться, що волонтери дали їй трохи сиру. І показує крихітний кубик голландського сиру, дець із півпальця. Я прошу її: «Сховайте! Потім з'їмо з чіпсами».

А сам біжу до Лізи в чергу. А тут Ліза видає: «Дім, потрібен пакет! Як ми донесемо харчі? Повернись до мами, вона тобі дасть».

У тому магазині продавали Бородинський хліб, тому цю чергу не можна було нізащо залишати. Тоді я вже забув, як виглядає хліб.

Тільки відбіг від магазину, чую: угорі – літак. А я під час небезпеки завжди горнувся до людей. Разом якось легше помирати. А тут, як на зло, довкола ні душі. Ну, думаю, зараз точно – амінь. І тут чую тонкий свист бомби і бабах!..

Чорний дим повалив з боку драмтеатру. Прилетіло поруч із ЦУМом, де я брав чіпси.

Із драмтеатру вибігає Лізіна мама і побачивши мене самого божевільно кричить: «Де Ліза?! Де Ліза?!» (її потім транквілізаторами годували, бо вона не могла прийти до себе).

Я відказую їй: «Вона – у черзі». А мама трясє мене, мов психічна: «Чому ти її залишив?». Я кажу, що прийшов за пакетом. – «Який на хрін пакет?!» – кричить вона. Волонтери позбігалися: «Де твоя дівчина? Що з нею?»

Біжимо з ними до магазину. Ліза в черзі обертається до нас і спокійно, мов удав, запитує: «А де пакет?». – «Який на хрін пакет?! Твоя мама мене мало не прибила!» – «А що сталося?» – «Ти хіба не чула, як літак скинув бомбу?» – «Ну так, дець недалеко». – «Так це ж біла драму прилетіло!»

Кажу волонтерам: «Забирайте Лізу, поки в мамі дах не поїхав! А я достояю в черзі».

Цікаво, що коли з'являвся літак, то вся черга, мов гуся, дружно ставала в рядок попід стінку. А як бомба вибухала, поверталися на своє місце. Потім я зрозумів, що не було жодної різниці, де ти стоїш: від бомби не врятується ніхто.

Нарешті я перед прилавком. Кажу просто: «Солодко-го!». Кидають кілька шоколадок. – «Сигарети!». – «Скільки?» – «Скільки є». Кидають шість пачок. – «Хліб!» Подають одну буханку. Я прошу ще одну. – «Ні, лише одна на руки». Показую Лізин і свій паспорт: «Бачите, у нас різні прізвища. Вона побігла схоронитися від обстрілів». Нам пощастило, що дали й другу буханку. «Кульок треба?» – А у вас є? – Є! Сто гривень!

Сигарети, шоколадка, печиво, хліб і одна консерва коштувала вісімсот гривень. Я склав це в найдорожчий кульок на світі й щасливий поніс до театру.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Дзюнькові коні

МУРґА

У 1944 році перед Великоднем з Червоної армії, що наступала в Румунії вслід за відступаючими німецькими військами, частина радянських солдатів осілася в Гатні, й тамтешнє життя почало зазнавати докорінних змін. З високого гірста¹ у відомому місці «у вербах», яке знаходиться нижче церкви, що на горбі, храмового дня Святого Спаса двірник² села Гатни сповістив, що буде розширюватися залізнична дорога для радянських поїздів, і закликав мужчин-односельців «допомагати маскалям» у цій справі. Там попрацював десь два роки і Дзюнько, тато Нуця, поряд з іншими гатнянами.

Ремонтом підірваних німцями рейкових сполук залізничної гатнянської станції завідував сержант Мітька, на лівій руці якого було кілька годинників (чули ж бо люди неодноразово його накази «Давай час!», направлені власникам годинників), а на його голові була не пілотка з вирізаною з бляхи п'ятикутною зіркою чи засмугла вушанка, а південнобуковинська шапка з гарного каракулевого кучерявого ягнячого хутра, яку Мітька носив високо піднятою трохи зсунутою вправо, «на одній гниді», як потайком насміхалися над ним гатнянські парубки.

І поводився Мітька з людьми зверхньо: якщо хтось із людей, що працювали на станції, бракував, то Мітька, супроводжуючи їх до місця праці, хапав першого стрічного чоловіка і втягував його в групу. Якось навстріч супроводжуваній ним групі йде циган з весілля зі скрипкою під пахвою. «Давай сюди!» – наказує Мітька й таки «фужкає» цигана до громади. Невинно вишкірившись, зігнутий в дугу циган виймає з-під пахви скрипку, прилягає на ній лівою щогою і, пощупом торкнувшись струн, починає співати російсько-румунською «ламанною» мовою:

– Антонеску дал румынам наказ: «На Кавказ!»,

А румыны резбою «ласе, ласе»,–

Ла каруце ши – акасе».

(«Антонеску дав румынам наказ: «На Кавказ!»

А румыны війну покинули, покинули, –

На вози посідали і – додому ся подали»).

– Не всю я понял, но ты харашо пайош, – сказав Мітька.

Вловивши Мітькове задоволення, циган подумав ще більше порадувати сержанта і почав різкішну, майже політичну двомовну пісню-діалог між Гітлером і Сталіном: задринчавши тоненькою струною, циган тоненьким голосом імітує Гітлера румунською мовою:

– Тоате Европа есте-а мя, есте-а мя!

(«Вся Европа – моя, моя»).

Задринчавши товстою струною, циган басом імітує російськи Сталіна:

– Не*уя! Не*уя!

Цей спів дійсно сподобався Мітькові. Своїм змістом спів був суголосний із намальованою радянськими солдатами-бешкетниками карикатурою на стіні корчми Гуцуляка, що на «царській дорозі» Гатна – Сучава, на карикатурі Гітлер цілує Сталіна в ср*ку.

На гатнянській залізничній станції остався із часу воєнних подій поїзд без локомотива, вщент наладований³ гарними ялиновими дошками. Поїзд – гей би нічий, ніхто не стереже його. А гатняни «розладовують» його, тобто розтягають дошки – по скільки кому заманеться. Ось під'їжджає військова бричка з російським офіцером. Гатняни засто-ропіли з дошками в руках. Офіцер заспокоює їх:

– Работайте, работайте.

Згодом гатняни насміхалися:

– Ми так крадемо, шо аж хребет пугає, а він каже: «Работайте, работайте...»

Потім офіцер знімає з плеча планшет, виймає карту і, скоро оглянувши її, питає:

– Здесь Гатна?

Гатняни ствердно, майже хором, відповідають:

– Да, да, Гатна.

– А там Костина? (Це село, що за річкою Сучава).

Гатняни ствердно підтакують.

– А там, за ґарой, Петреуц? – питає офіцер.

Гатняни відповідають ствердно, а між собою здивовано коментують: «Йой, ікий розумний! Ніколи тут не був, але все знає!».

Приміщення станції, престижної австрійської будівлі, – пусті, всі службовці в евакуації. По приміщеннях «нипає» то один «відвідувач», то інший, підбираючи сподобаний стіл, крісло чи стілець, або що-небудь інше.

Школа, до якої ходив першокласник Нуць, фактично перестала діяти перед Великоднем 1944 року, після вступу в сучавські околиці Червоної армії. По приміщеннях станції Нуць шукає несписані реєстрові зошити, в яких приємно писати, бо їхні глянцеви аркуші не промокають від чорнила, як правило, саморобного (із ягідок хобзи). Але більш за все Нуць прагне знайти великий портрет молодого красеня короля Румунії Міхая I-го, щоб і в нього був такий, як у діда по мамі Нуця Гуцуляка на стіні великої хати. І знайшов.

З великою душевною радістю приносить портрет короля Румунії Міхая, хоче прибити на стіні великої хати. Відповідних цвяхів не має. Бере великі, якими тато прибиває дошки в паркані. Спотерігши це, мама різко відтришкує⁴ його:

³ Наладований – навантажений.

⁴ Відтришкати – відсторонити кого-небудь від поступу-наміру, не сприйнятного ким-небудь.

¹ Гіріст – поміст для музик, зведений на чотирьох високих стовпах, щоб туди не могли добиратись загонисті парубки й наказувати музикам виконувати тільки ними замовлені мелодії.

² Двірник – мер.

– Заберайси гет з цим, хочеш закирити велику хату?!

Але все ж таки співчуває Нуцеві:

– Коли так дуже хочеш, то прибивай тут, у хоромах.

Нуць послухався мами, задовільнивши і своє бажання.

Нуцеве задоволення, на жаль, не тривало довго. Якраз тоді у кімнатах рідної Нуцевої хати розквартирувалася рота радянських солдатів. Один з-поміж них походив з азійської частини СРСР, подобав чи то на китайця, чи на японця. Його прижмурені очі, коментували гатняни, слід було «розрізувати роғозом». І той «китаєць» чи «японець», прискулившись, забелькотів про себе ламано по-румунськи, мабуть, знав латинську азбуку:

– Мі-Міхай. Йоб твою мать! – шарпнув зі стіни портрет короля, спустився на край татової левади в густу траву багни, причепив портрет на стару вербу, віддалився на відстань метрів 50, приліг, прицілився і вистрілив у портрет. Встав, підходить до портрета і «зважує» – попав чи не попав в нього.

Така розвага заскуленого «китайця» чи «японця» тривала довго, доки на вербі портрет короля Міхая уже виглядав, як цідильне сито.

В таких обставинах невідомо яким чином дісталася татові Дзюнькові немолода вже, але ще й не стара коричневої масті кобила, яку він «охрестив» по-румунському – *Мурґа*, адже ж коня такої масті румуни називають «*cal murg*». Даний епітет, до речі, запозичений румунами з турецької мови.

В «історії» сім'ї тата Дзюнька Мурґа залишила тривкі наслідки.

* * *

Судячи по поведінці Мурґи, вражає кидалася в очі, так би мовити, її добра, любляча вдача. Вона не те, що не кусалася, нікого не відбивала ритьми, не щурилася злобно через отримані під ребра чи деінде стусани, а тільки злегка пофоркувала і, не піднімаючи голову, спокійно паслася.

Легідна її вдача проявилася в такому, наприклад, випадку: Нуцеві ніяк не вдається сісти верхи на Мурґу, він марно намагається перекинути праву ногу через високу, худу, як дошка, спину кобили, як сідають верхи на своїх коней старші від нього хлопці чи парубки. Мучиться Нуць, старається, скільки може, та... даремно. Але згодом постає в його голові рятівна ідея: підводить він кобилу до височенької мурашкової купини. Злізає на купину і підскоком хоче піднятися на кобилячу спину. Не вдається. Пробує вдруге доскочити – не досягає спини. Подумки вирішує: «Ага, спробую сильнішим підскоком». Третій підскок вдався занадто сильним, і Нуць махом перескочив через кобилу і флягнувся, наче мішок картоплі, під Мурґу. А вона легідно, ніби по-материнськи, повернула до нього схилену до паші голову і, злегка форкнувши, подивилася, ніби подумала: «як не плаче, то нічого страшного

не трапилося», уважно переступила Нуця й стала далі пастися. По-материнському Мурґа поступила й в інших випадках, про які мова піде пізніше.

Судячи з поведінки Мурґи, легко доходить висновку, що вона походила з-поміж солдатів, яких натуру та воєнні поступки добре спізнала та навіть деякі засвоїла.

Дещо з кобилячої поведінки було «наукою» для Нуця. У той час найприємнішою розвагою хлопців, парубків та жонатих молодих мужчин було купання коней у річці Сучава. Для спуску й виходу з річки було давно вчовгане місце на стрімкому річковому березі.

Однієї неділі Нуць засвоїв одну із корисних «наук» – навчився плавати. Після зливних карпатських дощів Сучава сповнилася, майже розливаючись поза береги. Старшим від Нуця хлопцям, бажаючим купати коней – зовсім не страшно, вони спускаються верхи в річку. Поміж них – і Нуць. Мурґа запливає серед річки, де вода бистрими крутіжами нестримно несе кобилу в долину, з-під води видні тільки її форкаючий ніс, очі й насторожені вуха. Поплеском по шиї Нуць намагається повернути Мурґу до берега. Коли вже були недалеко берега, кобила досягнула ногами дно річки, Нуць поплескав її по шиї, вона знялась «дубом», а Нуць, не втримавшись за її гриву, із кобилячої спини плюснув у воду, не без остраху блискавично подумав: «потопаю, бо плавати не вмію!», і приголомшений, неорганізованими швидкими рухами почав руками «підгрибати» бистротекучу воду під свої груди. Невдовзі спостеріг, що не тоне, а пливе. Таким способом доплив до берега. Це було своєрідне його «хрещення» у плавбі, яку потім вдосконалював як самоук.

Внаслідок цього випадку в Нуцевій голові «застрягло» запитання: «Чому після поплеску по шиї Мурґа піднялась «дубом», коли цього вже не було потрібно, бо вона вже ступала по твердій землі».

«Ану, перевірю, подумав Нуць, може, це якась навичка, сприйнята Мурґою від солдатів». В лузі, де паслася худоба та коні, між пастухами діяв неписаний «закон» з дотримання вікової ієрархії. Старші хлопці чи парубки не «перескажали» своїх коней: коли якомусь із старших приходилося завернути свого коня, той, стрітивши малого хлопця верхи, наказував: «Ану, злізай з твого коня, най стану я верхи і поїду завернути мого коня».

Подібний випадок стався з Нуцем. Іде він верхи на Мурзі, й наче ненароком перестріває його парубок: «Злізай, шмаркачу, з коня, най я поїду знайти свого коня!». Нуць крадьки плеснув Мурґу по шиї, і вона хвацько піднялась «дубом» та замахала передніми ногами так напористо, що нахабний парубок ледве всторонився, злобно попереджуючи: «Чікай, чікай, я це не забуду!». Обізнані люди з поведінкою солдатських коней говорили, що Мурґа мала б сприйняти й іншу навичку: внаслідок певного дотику солдата вона мала б лягти, як на війні, але цю її воєнну навичку ніхто не випробовував.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

(Продовження з № 369)

Старий Чуфак приготував для своїх файних гостей запечене порося, а Чуфачка напекла налисників та наварила пирогів зі шкварками, ріпою, капустою та бриндзою. Приготував і деренівки та вина, густого, як олія, солодкого, як мед, аж у самій Великій Орадії купив. П'ятидесятилітрову бочку.

Товариші любили гуляти у Чуфака, хочай побоювались, бо Чуфак куркуль, а не дай Боже дізнається начальство – тоді відайса...

У Чуфака гостина закінчувалась ранком, на зорі, вірменським чи албанським коньяком, чорною кавою та товстими ароматними сіворами.

– Ой, які туй файні гості! – зустрів їх Чуфак з розпростертими наче для обіймів руками.

– Доброго вам здоровлічка, ґаздо!

– Зоходьте, заходьте, чесні ґазди-товариші! – поглузував з них Чуфак. – Сідайте, сідайте за стіл, ци, може, ви не голодні? Може, переїлиса та перепилися на дурному комунішському святі.

– Та де? – махнув рукою Коля Чічікало.

Петро Джурджа та Йосиф Головка тільки потакали головами.

– Ну тогди сідайте за стіл і повечеряємо разом, чим Бого дав.

Цілий вечір розмовляли то про одне, то про інше, а коли Йосиф Головка спогадав про Миколая Цілія та бідного Шулима, пішла мова про товаришію, про комуністів, соціалістів та місцевих голодранців, які збирались ділити землю. Їхню землю! Тобто Чуфак-кову та інших багатів, бо у товаришів стільки землі, як у чорта на припічку.

– А сес голодранец Косован баламутит людей та піддюґе, як дідько, не можу го бурше терпіти!

Товариші мовчали, похиливши голови.

– Чиніт штос із ним, пудпрячте му сонце, як ун пуд-прятав моєму Ферійови!

Товариші глипнули один на іншого, бо не сподівалися такого, аби Чуфак намовляв їх убити Косована.

– Аж го не істребите, тогди істребит ун вас, як Дмитра Хитайполонину, бо ото его рук діло, аби есте знали!

Товариші продовжували мовчати, а старий Чуфак налив їм вина.

– Як не хочете, то не хочете, ваше діло, я вам хочу добра, але можу найти других!

– Та не у тум бесіда, ци хочеме, ци не хочеме, але братиса за таке діло...

– Не буде запусто, люде добрі! Я дам вам кождому по три фірталі ниви.

– Земля нині не має ніякий прец¹, ади: нині є – завтри заберут, і відайса, – посмів заперечити Калай Чічікало.

Головка з Джурджом мовчали.

– Не хочете землі – дам вам грошей, – сказав Чуфак, наливаючи вина.

– А гроші – тота сама біда, не видите, як міняються, нині гроші – а завтри пусті паперці, – продовжував сперечатись Калай Чічікало.

– А чім тогди вам заплатити, – втрачав терпіння старий Чуфак.

– Золотом! Золото навіки має прец.

– Но, тогди, аж хочете золотом, най буде золотом!

Хоча Чуфак і недолюблював Калай Чічікала, але мав більше довір'я в нього, як в Йосипа Головка та Петра Джурджу. Калай хоча й сперечається з ним, тримається свого, торгується, циганиться, але можна покластися на нього. Діло зробить і язика за зубами вміє тримати. Правда і ті двоє не з глини зліплені, але коли вчули, що я вимагаю від них, ні бе, ні ме, а оцей, дивись на нього: земля ні по чому – можуть забрати; гроші ні по чому, бо можуть замінятися... Золота захотів, хай буде золото! До чорта з отим золотом! Коби лиш діло зробили, бо дивись, минув цілий тиждень, а від них – ні сла, ні посла, як у воду впали.

Чічікало, Джурджа та Головка, хоча зустрічались зараз щодня, але чомусь уникали один іншого і бесіду про те, що їм пропонував Чуфак, не заводили, наче боялись один іншого, бо, правду кажучи, хто радо піде на таке діло, як вбивство людини? Бо одне діло провчити когось, побити добре, поламати ребра, а зовсім інше діло «підпрятати комусь сонце». Але Чуфак не хотів, щоб вони провчили, побили, чи поламали ребра Косованові, а хотів, щоб вони йому «пудпрятали сонце». Саме це хотів – помститися за Ферія. А до чого тут Михайло Косован, коли Ферія застрелив Петро Гирганець? Чи, може, боїться?..

¹ Прец – ціна.

Правда, що громадою легше й батька бити, але Калаю Чікалові не сподобалося те, що Чуфак не говорив тільки з ним про це діло. По-перше, весь заробіток належав би тільки йому, а по-друге, хтозна, чи Головка та Джурджа погодяться на таке діло, і тоді – ніякого заробітку...

Одної неділі, за тиждень до Святої Неділі, Чікало передав товаришам, що Чуфак запрошує їх до себе на гостину, хоча Чуфак і не запрошував їх, але він хотів побачити, що і як. Які плани в його товаришів.

– Не знаю чи буду годен, Калаю! Не годен єм, не годен... – почав відмовлятися Петро Джурджа

– Зашто єс не годен, мамку ти солодку, – розсердився Калай.

– Ти маму не спогадуй, Калаю! Не спогадуй, бо!..

Калай втихомирився, бо знав добре, що із Петром не можна жартувати, і перейшов, як хитрий лис, на благу бесіду.

– Но, не сігентуйся, Петре, я лиш хотів знати, за що єс не годен?

– Та ади, штос незамуг єм, вертитми-са у голові, а ще й кум із Поляни прийде до нас увечері, сам видиш, што єм не годен.

– Не кажи, што і ти не годен! – звернувся Калай до Йосипа Головки.

– Бізуно їм не годен, ади рано іду на торговицю, із п'ятков², а як пуйду до Чуфака, бізуно утрачу мошинку.

– Ай, фена вам тота із гунцутами, ні оден не годен, ні?..

– Коли годен – годен, коли ні – ні! – відповів Джурджа.

– А я што казати Чуфакови? – запитав Калай.

– Кажи што хоч, што абес му казав? – нібито здивувався Головка, хоча добре знав, куди гне Калай.

– А што ми маємо давати рапорт Чуфакови, куди йдеме, чи што чинеме? – запитав грізним голосом Джурджа.

– Мусіти, не мусите, але як остаєся із тов трябов³?

– Із яков трябов? – запитав Джурджа.

– Ану, не чинітса дурними... Хіба Чуфак не казав нам, што...

– Што казав? – запитав Джурджа.

– Ні ти не тямиш, Йосипе?

– Я дуже напився, напився, як свиня! Знаєш, «вино глумливое, а сикера буйна...», нічого не тямлю.

– Ідіт ви оба у песю матір!

– І Тобі, Калаю, туди дорога! – сплюнув Джурджа.

– Калаю! Ми забули, забудь і ти! – поплескав Калаю по плечу Йосип Головка.

– Дурні! – сплюнув Калай, коли віддалився від них. – Їм пхають золото однією рукою, а вони його відштовхують обома.

Чуфак дивився то на обличчя Калаю, то на сокиру, яка лежала на його колінах.

«В сего не всі кози дома... і якого біса він мене задурих суди, за Переслуп, де закопують здохлятину?.. Казав, што покаже труп Косована... но, де труп, Калаю?.. Відав, обдурив ти мене, Калаю, обдурив... но, а далі што буде?.. Буде што буде...» – думав старий Чуфак.

Спочатку хотів накинутись на Калаю, вирвати сокиру і порубати його на шматки, але Калай молодий, дужий, а він... Хоча не відчувався ні старим, ні слабим, але рівнятися з Калаєм не міг. Не мав жодного шансу... може, хитрощами... обіцянками... хтозна?..

Минулого тижня вечором Калай прийшов до нього, хоча він не запрошував його.

– Не добре ви поступили, што сте са проговорили перед тими двома, што хочете загибелі Косована, не добре, ой не добре?

– Што указуються?..

– Не указуються, ай кажут, што забули, не тямнять нічо!

– Но, дуже добре! Добре, што тямиш ти!

– Я тямлю, тямлю, але як собі пригадають і они?

– Дуже добре, аж сей пригадають...

– Ей, нерозумієте, они забули, але можуть собі пригадати поза тим!

– Поза чім?

– Поза тим, як я пудпрячу Косованови сонце!

– Не хоч пудпратати і їм?

– Ні, але гія їх буде пудкупити, аби мовчали...

– Я поговорю з ними.

– Они бурше не хотят говорити із вами, боятса.

– Мене?

– Вас уже не боїтса ніхто, – насмілився Калай, а потім додав: – Хіба як загине Косован, зачнут вас боятиса наново.

– Ну тогди чини так, аби боялися...

– Фонт⁴ золота!

– Гей много, Калаю!

– Було би много, абих самий, але нас троє!..

– Але они забули, ти сам казав...

– Подеколи май тяжко забути, як убити...

Він дав йому золото ще в п'ятницю, а сьогодні неділя. Калай обіцяв показати йому труп Косована. Де труп, Калаю?.. Де труп мого ворога, якого я так ненавижу?..

(Далі буде)

² П'ятка – поїзд, який вирушає о п'ятій годині.

³ Тряба – діло.

⁴ Фонт – пів кілограма (500 грамів).

Весна, і смерть, і світле воскресіння

Весна прийшла так якось несподівано!
Зима стояла міцно до пори.
Вітри війнули з півдня. І тоді вона
немов у Ворсклу з'їхала з гори.
Ще сніг ковтала повідь широченна,
і рала ждав іще тужавий лан.
А під горою вишня наречена
вже до віночка міряє туман.
Подовшав день.
Полегшали ці тіні,
вечірні тіні спогадів і хмар.
І дика груша в білому цвітінні
на ціле поле світить, як ліхтар.
Уже в дітей порожевіли личка.
Уже дощем надихалась рілля.
І скрізь трава, травиченька, травичка!
І сонце сипле квіти, як з бриля.
Воскресли люди, хоч який хто квелий,
після облоги схожі на примар.
І монастир з цвітіння тих жарделей
пливе у небо, як з рожевих хмар.
О Боже духів і живої плоті!
Я вперше усміхаюся, прости.
Якась галузка в тому живоплоті
і та он пнеться, хоче розцвісти.
Весна прийшла. Скасовано угоду.
Вся Україна знову у вогні.
Цвіте земля, задивлена в свободу.
Аж навіть жити хочеться мені.

Ліна Костенко
(„Маруся Чурай”, розділ IX)

